SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ
INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

Reprezentace školy ve fotografii

Karolina Wojtas
Opava 2020

SLEZSKÁ UNIVERZITA

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ

INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Reprezentace školy ve fotografii

Karolina Wojtas

Opava 2020

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Reprezentace školy ve fotografii

School representation in photography

Teoretická Bakalářská Práce

Karolina Wojtas

Obor: Tvůrčí fotografie

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Bc. Rafal Milach, Ph.D.

Oponent: MgA. Mgr. Ondřej Durczak

Opava 2020

SLEZSKÁ UNIVERZITA

Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě

Abstrakt

Ve své bakalářské práci se budu zabývat tématem školního prostoru z hlediska fotografie. Počínaje definicemi školy, problémy se vzděláváním - skryté učební osnovy a architektura prostoru. V následujících kapitolách budu rozvíjet všechny pozitivní a negativní aspekty fungování školy. Zaměřím se především na konkrétní příklady ukázání školy ve fotografii v dílech Ivarse Gravleyjse, Krzysztofa Zielińského, Michała Łuczaka, Chin-pao Chena, Alana Sekulia, Vanessa Winship a Steve McQueena.

Klíčová slova

Škola, vzdělání, disciplína, fotografie, dokumentární fotografie, kreativní fotografie, portrét, architektura, skryté učební osnovy, Ivars Gravlejs, Krzysztof Zieliński, Allan Sekula, Michał Łuczak, Chin-pao Chena, Vanessa Winship, Steve McQueena

Abstract

In my bachelor's thesis, I will deal with the topic of school space in terms of photography. Starting definitions of school, problems with education - hidden curriculum, and space architecture. In the following chapters, I will develop all the positive and negative aspects of the functioning of the school. I will focus in particular on specific examples of the school's presentation in photography in the works of Ivars Gravleyjs, Krzysztof Zieliński, Michał Łuczak, Chin-pao Chen, Allan Sekula, Vanessa Winship and Steve McQueen.

Keywords

School, education, discipline, photography, documentary photography, creative photography, portrait, architecture, hidden curriculum Ivars Gravlejs, Krzysztof Zieliński, Allan Sekula, Michał Łuczak, Chin-pao Chena, Vanessa Winship, Steve McQueena

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Akademický rok: 2020/2021

Zadávající ústav:	Institut tvůrčí fotografie
Studentka:	Karolina Wojtas
UČO:	44390
Program:	Filmové, televizní a fotografické umění a nová média
Obor:	Tvůrčí fotografie
Téma práce:	T: Reprezentace školy ve fotografii
Téma práce anglicky:	T: School representation in photography
Zadání:	Ve své bakalářské práci se budu zabývat tématem školního prostoru z hlediska fotografie. Počínaje definicemi školy, problémy se vzděláváním - skrytý program a architektura prostoru. V následujících kapitolách budu rozvíjet všechny pozitivní a negativní aspekty fungování školy. Zaměřím se především na konkrétní příklady ukázání školy ve fotografii v dílech Ivarse Gravleyjse, Krzysztofa Zielińského, Michała Łuczaka, Chin-pao Chena, Alana Sekulia, Vanessa Winship a Steve McQueena.
Literatura:	Wincenty Okoń, Nowy Słownik Pedagogiczny, wydanie trzecie, Warszawa 2001, ISBN 8388149415 Aleksander Nalaskowski, Przestrzenie i miejsca szkoły, wydanie 1, Kraków 2002, ISBN 8373081496 David Tuohy, Dusza szkoły. O tym co sprzyja zmianie i rozwojowi, Warszawa: PWN 2002, ISBN 8301136537 Lucyna Bojarska, Od walenia po łapach do zmarszczenia brwi, czyli o środkach dyscyplinujących w szkole, Warszawa 2009 ISBN 9788376014258 Sławomir Hinc, Pierre Bourdieu o edukacji i społeczeństwie oraz reprodukcji kulturowej Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 9-23, 2009 Aneta Pańtak, Uwarunkowania ukrytego programu szkoły, Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13, 101-114, 2000 Krzysztof Zieliński, Milenium School, Dewi Lewis Publishing/ Centre of Contemporary Art Znaki Czasu, Bydgoszcz 2010, ISBN: 978-1-904567-77-4, 978-83-927311-5-3 W. Okoń, Wszystko o wychowaniu, Warszawa 2009, ISBN 978-83-89501-99-8 Bolesław Kiernicki, Ład w szkole, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969 Aleksander Nalaskowski, Przestrzenie i miejsca szkoły, Kraków 2002, ISBN 83-7308-149-6 Ivars Gravlejs, Early Works, MACK, Londyn 2015

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Rafal Milach, Ph.D.

Datum zadání práce: 22. 7. 2020

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

.....

prof. PhDr. Vladimír Birgus

vedoucí ústavu

PROHLÁŠENÍ
Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

SOUHLAS SE ZVEŘEJNĚNÍM
Souhlasím, se zveřejněním v Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě, v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, v knihovně Divadelního ústavu v Praze a na webových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

POČET ZNAKŮ: 12 035

PŘEKLAD: FILIP WOŹNIAK

Karolina Wojtas, Jarosław, červen 2020

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. BcA. Rafałovi Milachovi, Ph.D. za vedení práce a velkou trpělivost.

OBSAH

1. ÚVOD **17**

2.DEFINICE ŠKOLY – PODLE RŮZNÝCH AUTORŮ **19**

3. PROBLÉM ŠKOLY **22**

3.1 SKRYTÉ KURIKULUM 25

4. ARCHITEKTURA **29**

5. ŠZKOLA NA FOTOGRAFII **47**

5.1 IVAS GRAVLEJS – *EARLY WORKS* 50

5.2 KRZYSZTOF ZIELIŃSKI- *MILLENNIUM SCHOOL* 58

5. 3 MICHAŁ ŁUCZAK - *BIAŁY DOM* 64

5.4 CHIN-PAO CHEN – *CIRCUMGYRATION, DENG KONG PROJECT* 69

5.5 ALLAN SEKULA - *SCHOOL AS FACTORY* 74

5.6 VANESSA WINSHIP - *SWEET NOTHINGS* 81

5.7 STEVE MCQUEEN - *YEAR 3* 85

6. SHRNUTÍ **91**

7. SOUPIS POUŽITÉ LITERATURY **94**

8. JMENNÝ REJSTŘÍK **96**

1. Úvod

Škola je velmi široký pojem, který by měl být zkoumán v mnoha ohledech – nejen analýzou jejího obrazu v kultuře, ale také metod používaných k její prezentaci. Pro komplexní přístup k tématu autorka využije v této práci **znalosti historie vzdělávání**, **s ohledem na funkce školství v průběhu dějin. Autorka chce prozkoumat dopad ekonomických a sociálních faktorů na dostupnost vzdělávání a také to, zda původ a architektura školní budovy a její interakce s prostředím ovlivňují školáky.** Ve výzkumu autorka využije také znalosti z oblasti sociologie, psychologie a kulturních studií.

V kapitole 1 autorka připomene definici školy v různých kontextech. Připomene také nejdůležitější obtíže, kterým vzdělávání čelí.

Kapitola 2 se zabývá problémy vzdělávání a vysvětluje, co znamená pojem „skrytý program“.

Kapitola 3 se zaměřuje na vliv architektury školních budov na vzdělávání. Pro tento účel byla použita klasifikace vytvořená A. Nalaskowským, který rozdělil typy školních budov do 7 skupin.

V kapitole 4 autorka popisuje díla jednotlivých autorů, úzce související s předmětem této práce.

2. Definice školy – podle různých autorů

Přesnou definici školy lze nalézt v Novém pedagogickém slovníku od Wincenta Okoně, podle kterého nazýváme školu *„vzdělávací institucí zabývající se formováním a výchovou dětí, mládeže a dospělých v souladu s cíli a úkoly přijatými v dané společnosti, a také koncepcemi a programy pro výchovu a vzdělávání; dosažení těchto cílů je podporováno příslušně vzdělanými pedagogickými pracovníky, výchovným dohledem, prostorovou infrastrukturou a vybavením, jakož i rozpočtovým zabezpečením státní pokladny, místní samosprávy nebo jiných zdrojů“*. [1] Autorova definice je charakterizována holistickým přístupem – škola není jen místem vzdělávání, ale tvoří ji také samotná školní budova – jako „prostorová infrastruktura" a „rozpočtové zabezpečení".

Podle Aleksandra Nalaskowského lze školu srovnat s továrnou – je zde uspořádaná hierarchie zaměstnanců (ředitel, učitelé, zaměstnanci administrativy) a „produkt", který je zde vyráběn – žáci. Pozornost je zde zaměřena na realizaci programu a ne na potřeby jednotlivců, což má za následek výchovné problémy.[2]

David Tuohy píše v podobném smyslu: *„(...) škola je místem pro efektivní vytváření znalostí a dovedností žáků, kde je přesně známo, jaký bude konečný produkt, a lze tak naplánovat další fáze technologického procesu. Stroje pracují identicky, bez ohledu na to, k zpracování čeho jsou určeny, proto je rovnost zaručena v každé fázi výroby. Kvalita výrobku může být kontrolována a ve výsledku může být stroj nastaven tak, aby – pokud je to nutné – mohla být kvalita vylepšena.“*[3]

Podle těchto dvou autorů je škola utopickým (skoro převzatým z Orwellových děl) střediskem pro produkci podřízených občanů. Program je stanoven vedoucími orgány, které formují rámec pro vzdělávání budoucích generací. Dokážou volně manipulovat s poskytnutými znalostmi – věnují více času tématům, která jsou pro ně zvláště důležitá, a omezují rozsah materiálu, který považují za nadbytečný nebo nevhodný. Tento jev je dobře popsán v koncepci „skrytého programu", o kterém bude autorka diskutovat v další části práce.

[1] 1.Wincenty Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny, 3.* vydání, Warszawa 2001, s. 383.
[22] Aleksander Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, 1. vydání, Kraków 2002, s. 8.
[3] D. Tuohy, *Dusza szkoły. O tym co sprzyja zmianie i rozwojowi*, Warszawa: PWN 2002, s. 71.

Pojem, jenž je neoddělitelně spjat se školou, je disciplína, tj. *„Dodržování přísných oficiálních předpisů a vnitřních regulací dané organizace nebo skupiny; penalizace, stanovený pořádek, poslušnost ve službě (vnitřní disciplína); řízení; oblast vědy nebo techniky, učení; dříve krátký bič s několika popruhy k trestání; úder takovým bičem“*[4].

V moderní škole je disciplína chápána v několika ohledech – jako rozvrh dne, pravidla chování a oblečení, požadavky. Časový rozvrh je přesně definován. Po hodinách vyučování učitelé dávají žákům domácí úkoly. Žák je odměněn za dobré chování a výsledky. Za špatné chování je napomínán, a pokud to nepřinese požadovaný výsledek, je potrestán, například ve formě negativního hodnocení, poznámky, napočítání trestných bodů. Kreativita není žádoucí, naopak – oceňuje se schopnost opakovat zapamatované definice. Rytmus dne je každý den stejný – hodiny, po nichž následují přestávky a další hodiny – 5 dní v týdnu, 10 měsíců, mnoho let až do ukončení edukace.

[4] W. Kopaliński, słownik wyrazów obcych, Warszawa 2007, s.

3. Problém školy

Problematiku školy a její fungování podrobně popisuje ve svých dílech Pierre Bourdieu. Kritizuje školství a zdůrazňuje, že rozdíly v přístupu ke vzdělání se projevují hlavně v dovednostech souvisejících s používáním jazyka, které vyplývají zejména z dostupnosti kulturních možností[5]. Z tohoto hlediska měly v době Pierre Bourdieu neomezený přístup ke vzdělání pouze vyšší socialně-ekonomické třídy. Zpočátku byly rozdíly v akademických výsledcích mezi žáky z různých sociálně-ekonomických tříd vysvětlovány genetickou predispozicí žáků, nikoli dostupností vzdělání. Bourdieuův výzkum ukázal, že determinantem dosaženého výsledku není, jak se původně odborníci domnívali, úroveň obtížnosti testů, která přesně odpovídala programu středních škol, ale způsob, jakým byly pokyny napsány. Použité jazykové formulace byly obvykle na mnohem vyšší úrovni obtížnosti než testovaná dávka probrané látky. Jazyková stránka omezovala porozumění pouze dětem z nižších tříd. V důsledku toho školáci z nižších solečenských tříd dosahovali horších výsledků, protože jazyk používaný v otázkách, kterým nerozuměli, jim úplně znemožnil napsání testu. Bourdieu analyzoval nerovnost v přístupu ke vzdělání v 60. letech. XX století. Děti lékařů nebo ředitelů měly 80% šancí studovat na univerzitách, zatímco děti zemědělců měly pouze 10%. *„Škola jako instituce má za úkol „vyrábět“ lidi, kteří budou připraveni zaujmout připravené pro ně pozice, a tedy také „znovu vytvařet“ rozdělení sociální struktury.“*[6] Tyto rozdíly obvykle začínají již v mateřské škole, další fáze vzdělávání je pouze zvyšují. K největší společenské stratifikaci dochází na posledním stupni vzdělávání – na univerzitě, kde studuje převážná většina dětí z vyšších společenských tříd, protože pouze ony dokázaly úspěšně dokončit předcházející stádia vzdělávání.

Během pandemie COVID-19 v Polsku, kdy se školství převedlo do distančního vyučování, se problém vyloučení vrátil v podobě omezeného přístupu k počítačům a internetu. Někteří žáci byli několik měsíců vyloučeni z přístupu ke vzdělání. Podle průzkumu portálu LIBRUS 30% rodičů není schopnych poskytnout každému dítěti doma přístup k počítači nebo

[5] Sławomir Hinc, *Pierre Bourdieu o edukacji i społeczeństwie oraz reprodukcji kulturowej* Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 9-23, 2009,

[6] Viz, s. 16.

tabletu[7]. Vyloučení je rovněž ovlivněno nedostatky v počítačových dovednostech jak dítěte, tak i rodičů. Jak ukazuje výzkum Digitálního centra, také učitelé mají problém s používáním technologie ve vyučování[8]. Za hlavní problémy považují časovou náročnost samotného procesu výuky a nedostatky v technickém vybavení žáků. Rovněž se obávají, že když nedokážou realizovat celý program, budou čelit důsledkům ze strany školního úřadu.

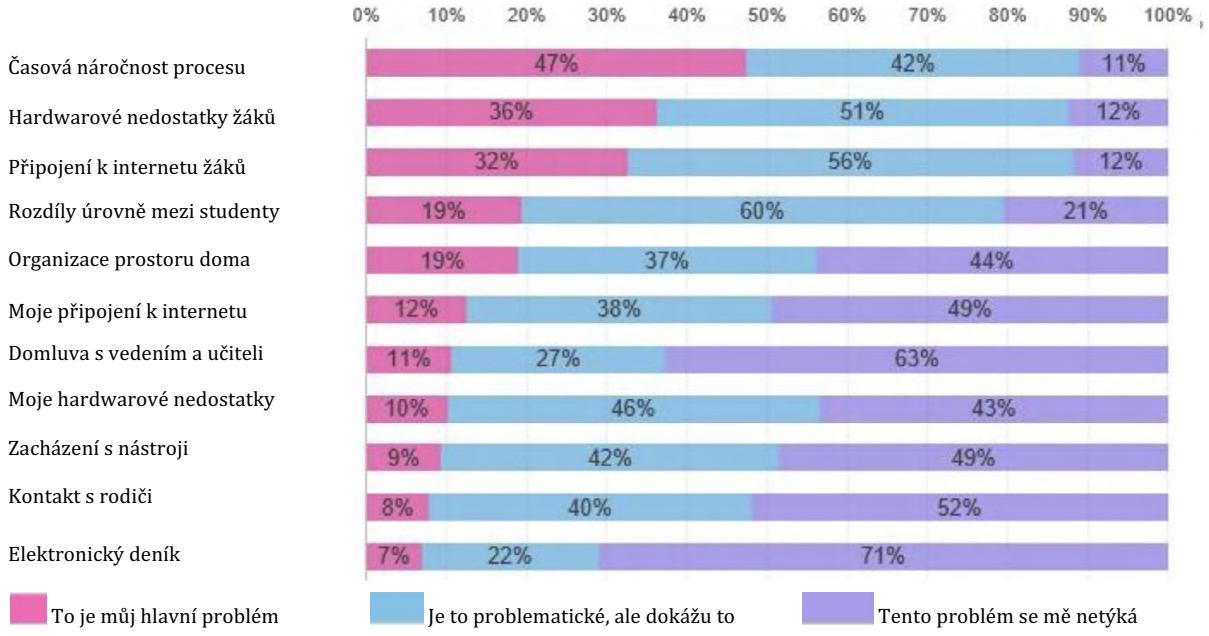

Dalším faktorem, který brání přístupu ke vzdělání, je nízké sociální postavení žákových rodičů (několik sourozenců a pouze jeden počítač nebo úplný nedostatek vybavení). *Podle údajů PISA nemá 1 až 1,5 procenta žáků, tj. 50 000–70 000, doma počítač ani tablet. Asi 10 procent domácností s dětmi má pouze jeden počítač nebo tablet. 28 procent rodin s více dětmi má pouze dva počítače, dva tablety nebo počítač a tablet a 8 procent takových rodin má pouze jedno zařízení. V takových domácnostech musí děti, a možná i pracující rodiče, počítač sdílet. Odhadujeme, že tento problém postihuje přibližně 25 procent školáků, tj. více než milion dětí*[9].

[7] Webová stránka: https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-pyta-men-czy-prowadzi-ewaluacje-przebiegu-zdalnej-edukacji-i-jakie-sa-jej-wyniki, přístup k 16.07.2020 r.

[8] *Edukacja cyfrowa w czasie pandemii. Raport z badań.* Webová stránka: https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/, přístup k 16.07.2020 r

[9] Webová stránka: https://www.sztucznainteligencja.org.pl/pandemia-w-szkole-lekcja-wykluczenia/, přístup k 16.07.2020 r.

Jedním z nejdůležitějších úkolů školství, kromě vzdělávání, je vštěpovat žákům správné postoje – například vyžadování poslušnosti s cílem omezit nebezpečné projevy v chování, zvládání konfliktů. Ke konfliktům dochází každý den, od potyček mezi žáky až po vztahy mezi učiteli a vandalské činy. Zajímavé příklady řešení problémů popisuje pedagožka Lucyna Bojarska v knize „Od walenia po łapach do zmarszczenia brwi, czyli o środkach dyscyplinujących w szkole" [Od práskaní po rukou po mračení se aneb o disciplinárních opatřeních ve škole].[10] Na zdánlivě nevýznamný problém s polévkou rozlitou žákem v jídelně může se reagovat různými způsoby. V jedné škole se konflikt stupňuje, žák je v rozpacích a je zesměšňován učitelem, zaměstnanci a spolužáky (problem není řešen), a ve druhé škole okamžitě dostává pomoc při úklidu (řešení problému). Zneužívání moci učitelem způsobuje velké škody v oblasti vztahů mezi členy komunity, jejich sebevědomí a duševní rovnováhy, a také ve kvalitě vzdělávání. Z důvodu nadměrné byrokratizace se triviální problémy stávají zločinem. Lucyna Bojarska jako příklad popisuje situaci v jedné ze škol – během diskotéky ve škole jeden ze studentů pomazal zeď. Jedna z učitelek si všimla poškození a nařídila, aby byly nápisy přetřeny barvou. Podle hodnocení ředitelství školy bylo rozhodnutí učitelky nevhodné a způsob nápravy škody byl nedostačující k jednání studenta (příliš mírný trest). V důsledku toho byla učitelka nucena odejít ze školy.

[10] Lucyna Bojarska, *Od walenia po łapach do zmarszczenia brwi, czyli o środkach dyscyplinujących w szkole*, Warszawa 2009.

3. 1 Skryté kurikulum

Škola čelí mnoha problémům, omezuje přístup ke znalostem a zaměřuje se na nadformátování. Zajímavým jevem je skrytý kurikulum, který podle definice znamená *„nedidaktické, ale výchovně důležité důsledky navštěvování školy, které se objevují systematicky, ale nejsou zahrnuty do žádného souboru cílů a zdůvodnění vzdělávacích aktivit“*[11]. Skrytý kurikulum se projevuje ve způsobu psaní učebnic, v použitých školních pomůckách, v rozvrhu, v každodenním životě ve škole, ve vztazích mezi žáky a učiteli a architektuře budov. Definuje výsledky školní docházky nad rámec těch, které jsou obsaženy v učebních osnovách. Student získává schopnost podřídit se, protože tento postoj je častěji odměňován. Ztrácí individualitu ve prospěch strategie „strefení se klíčem do zámku”, tj. formulování myšlenek v souladu s názorem učitele. Během vzdělávání se žák učí pouze tomu, jak tento proces přežít a jak dosáhnout co nejlepších výsledků s vynaložením minimálního úsilí. Odmítá své názory ve prospěch replikování bezpečných hodnot, protože jsou propagovány ve škole. Žáci často ve škole používají masku pilného žáka, aby získali dobré známky a aby se zalíbili učitelům[12].

V 60. letech XX století byly chyby ve vzdělávání a výchově nových generací široce studovány. Bylo zjištěno, že skrytý kurikulum má jiné účinky, než bylo plánováno. Philip W. Jackson ve své práci z roku 1968 s názvem *Life in classroom* [Život ve třídě] používal termín *hidden curriculum*, což znamená všechno, co se žáci učí mimo oficiální učební osnovy. Má různé stupně utajení v závislosti na historických aspektech vzdělávání. Život ve škole učí žáky rozpoznávat paradigmata, kromě striktně chápané inteligence rozvíjí také emoční inteligenci – shopnost pojmenovat nálady učitelů a vybírat si chování, která jsou v dané situaci žádoucí, pomáhá získat pozitivní hodnocení a budovat pověst „dobrého žáka“. Projevy skrytého kurikulum lze nalézt v učebnicích nebo četbách, které přesně popisuje Andrzej Janowski a uvádí konkrétní příklady knih na podporu tohoto tvrzení. Někteří lidé kritizují ukrytý kurikulum jako prostředek socializace vedoucí k průměrnosti, banalitě a konformismu. Pohádky bratří Grimmů jako Tři malá prasátka upozorňují na opatrnost, plánování a poctivou

[11] A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1995, s. 51.
[12] Aneta Pańtak, *Uwarunkowania ukrytego programu szkoły*, Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13, s. 101-114.

práci. Popelka byla odměněna za trpělivost a skromnost a za to, že byla krásná dívka[13]. Analýza z feministického hlediska nám umožňuje vidět rozdíly ve výchově chlapců a dívek. Děti jsou od nejmladšího věku socializovány podle přiřazených genderových rolí. Chlapci jsou ukazováni jako stateční, bojovní válečníci a dívky jsou skromné, krásné a pečující. Hračky pro děti zpočátku nerozlišují mezi pohlavími, teprve asi ve 2 letech se rozdělují na jednoduché, spojené s péčí o jiné pro dívky a komplikované, zaměřené na budování pro chlapce. Stejné rozdělení lze vidět ve vzdělávacím procesu. Genderové stereotypy se často nacházejí v učebnicích. Dívky se učí být zdravotními sestrami a chlapci, aby se stali lékaři; když dívka něco neví např. o letadle, doporučuje se, aby se zeptala chlapce namísto toho, aby sama získala informace; ve školních úkolech to otec kope příkop v zahradě, matka nikdy; a v aritmetických úkolech matka dává dítěti pokyny, aby šlo např. do obchodu[14].

Čas strávený ve škole je nesmírně dlouhý a dodatečně je třeba brát v potaz, že ve věku 6-14 let představivost prodlužuje prožívané chvíle a zveličuje zážitky. Kromě toho je rozvrh nastaven na nepřetržité čekání a prodlužování – z jedné hodiny na přestávku a následně na další hodinu. *Čekání je dalším aspektem vzdělávání, vždy se musí čekat: do konce hodiny, do přestávky, do konce vyučování. Čekání probíhá ve skupinách i individuálně, člověk by se měl naučit čekat. Bludný kruh se uzavírá, program je přizpůsoben slabším žákům, takže ti více nadaní musejí čekat; občas, aby zabili čas, dostanou úkoly, které pak vykonávají pomalu, aby nedostali další dávku materiálu. Toto čekání je často zbytečné, protože učitel nebude mít čas vyzkoušet každého nebo kontrolovat úkoly. Žák se musí hlásit, ačkoli ne vždy bude tázán. (...) Situace ve třídě nutí mladého člověka najít rovnováhu mezi impulzivním jednáním a apatickým vycouváním"*[15].

Školní třída je po domově druhým místem, které formuje postavení jednotlivce ve společnosti a učí skupinovému chování. Přes prizma školní zkušenosti se mladý člověk učí pravidlům, kterými se řídí celá společnost. Podněty poskytované ve školní komunitě by měly podporovat proces vzdělávání a socializace. Vzhledem k množství času, který mladý člověk stráví ve škole (1/3 dne), je třeba mít za to, že má škola obrovský dopad na jeho budoucí charakter.

[13] A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1995, s. 51
[14] Viz, s. 54.
[15] Viz, s. 57.

Žáci se do jisté míry ocitají v podobné situaci jako pacienti v psychiatrických léčebnách nebo věznicích. Povinné vzdělávání je obligatorní, tedy nad rámec vůle dítěte a rodiče. Nesplnění této povinnosti je penalizováno zákonodárcem. V režimu jsou také podobnosti – je nutné řídit se pokyny nadřízených a dodržovat předpisy. Po nějaké době si dítě, společně se získáváním dovedností souvisejících se vzděláváním, vytváří svou vlastní strategii přežití a spojí své vlastní zájmy s požadavky instituce. To, co žáci nejčastěji uvádějí jako nedostatky školy, je neustálá tlačenice, hodnocení a moc nadřízených nad jednotlivcem.[16]

Škola ovlivňuje také rodiče a v případě venkovských vzdělávacích zařízení může být škola považována současně i za kulturní centrum. Uspořádání třídy, barva stěn a vzhled vchodu do školy mají na malého člověka velký dopad.[17] Škola je často srovnávána s kasárnami nebo chrámy kvůli společnému uspořádání místností nebo nábytku ve třídách. Učebna zdůrazňuje funkci učitele, jeho stůl se obvykle nachází v centrální části třídy, vedle tabule, je mnohem větší než stoly žáků a jeho židle je pohodlnější. Všímání tohoto rozdílu vytvaří odstup a vymezuje hranice mezi učitelem a žákem. Na kresbách žáci definují místo učitele jako nebezpečnou zónu, kterou nelze překročit. Soustředění na lekci ovlivňují také jednotlivé pozice žáků v řadách standardního rozvržení učebny. Architektura školy je mimořádně důležitým faktorem ovlivňujícím rozvoj školáků a práci učitelů. Uspořádání místností, druh vstupních dveří nebo barva stěn mají velký dopad na náladu žáků, což se zase zpětně promítá do výsledků učení, a má vliv také na vztahy mezi žáky a učiteli.

Dalším problémem je hodnocení, na které si děti zvykají od útlého věku. Rodiče porovnávají své děti navzájem, díky čemuž se děti naučí chodit nebo mluvit rychleji. Školní hodnocení nesouvisí pouze s výsledky, ale zahrnuje také přizpůsobení se potřebám instituce a povahové rysy dítěte. Žák, který se přizpůsobí učiteli, je oceněn, aniž by ztratil přízeň svých vrstevníků.[18]

Škola prochází různými reformami, ale obvykle není ani zdaleka připravená pro splnění reálných potřeb. Žáci pasivně získavájí znalosti, které se bez praxe rychle vypařují. Proces vzdělávání je oddělen od reality a není přirozeným způsobem učení.[19]

[16] Viz, s.55
[17] Janusz Włodarczyk, *Architektura Szkoły,* Arkady Warszawa, s. 105.
[18] A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1995, s. 58.
[19] W. Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009.

4. Architektura

Škola je veřejný prostor, kde se rituální aktivity setkávají s aktivitami formálními a pracovními. Žáci a zaměstnanci musí podřídit svá gesta, jazyk a chování, díky kterým obvykle vytváří svou bezpečnostní zónu. Masky jsou používány tak, aby odpovídaly očekávaným požadavkům. Rituální část zdůrazňují prapory, bysty a pomníky.

Postuláty Bogusława Kiernického týkající se myšlenky školy se výrazně liší od těch dnešních, i když takový obraz školy stále existuje ve veřejném prostoru jako pozůstatek komunistické éry. Jsou to zbytky tehdejší módy pro linoleum, orthalion, plast a politizaci společenského života, a také averze ke všem formám individualismu, které jsou nebezpečné pro aparát moci.[20] Podle Kiernického byl rostoucí počet škol známkou pokroku systému, ekonomického rozvoje a dobré politické práce.[21]

Školní prostor ovlivňuje žáky i zaměstnance, má přímý dopad na chování, učení a náladu a především na vývoj koncepce estetiky.

A. Nalaskowski cituje důležitou pro téma obsažené v této práci statistiku týkající se hodnocení atraktivity školy prostřednictvím odpovědí na otázky dotazníku, co pro žáka a rodiče znamená termín „pěkná škola“.[22]

Tabulka 1.
Co znamená pojem „pěkná škola“?

	Z venku	**Zevnitř**	**Z venku a zevnitř**
žáci	16%	73%	11%
rodičě	54%	19%	27%

ZDROJ: 1 ALEKSANDER NALASKOWSKI, PRZESTRZENIE I MIEJSCA SZKOŁY, 1. VYDÁNÍ, KRAKÓW 2002, S. 17

[20] A. Nalaskowski, Przestrzenie i miejsca szkoły, Kraków 2002, s. 15.
[21] B. Kiernicki, *Ład w szkole*, Warszawa 1969,
[22] A. Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002, s. 17.

Zajímavé je, že rodiče věnují pozornost především exteriéru budovy, zatímco děti jejímu interiéru. Obdobně statistiky vypadají u otázky, zda se jim škola líbí. Další nesrovnalosti vznikají při hodnocení místa, kde se žáci cítí nejlépe. Podle rodičů jde o třídu, zatímco pro děti jde hlavně o „zákoutí“ – chodby a šatny. Třída je na předposledním místě. Žáci se cítí nejlépe v místech, kde nejsou učitelem sledováni, nespojují si tato místa s učebnou.

Tabulka 6
Kam jde student, když se necítí dobře?

	Šatna	**WC**	**Hřiště**	**Mimo školu**	**uřad**	**zakoutí**
žáci	11%	17%	4%	18%	0%	48%
učitele	8%	34%	18%	0%	7%	0% (33%)
rodiče	0%	0%	28%	6%	39%	0% (27%)

ZDROJ. 2 ALEKSANDER NALASKOWSKI, PRZESTRZENIE I MIEJSCA SZKOŁY, 1. VYDÁNÍ, KRAKÓW 2002, S. 18

Kvantitativní studie položila také otázku, kam žák jde, když se cítí špatně. Respondenty byli žáci, rodiče a učitelé. Mnoho rodičů věří, že jejich děti chodí s různými problémy za učitely nebo pedagogy. Ve skutečnosti žáci možnost rozhovoru s učitelem nevybírají.

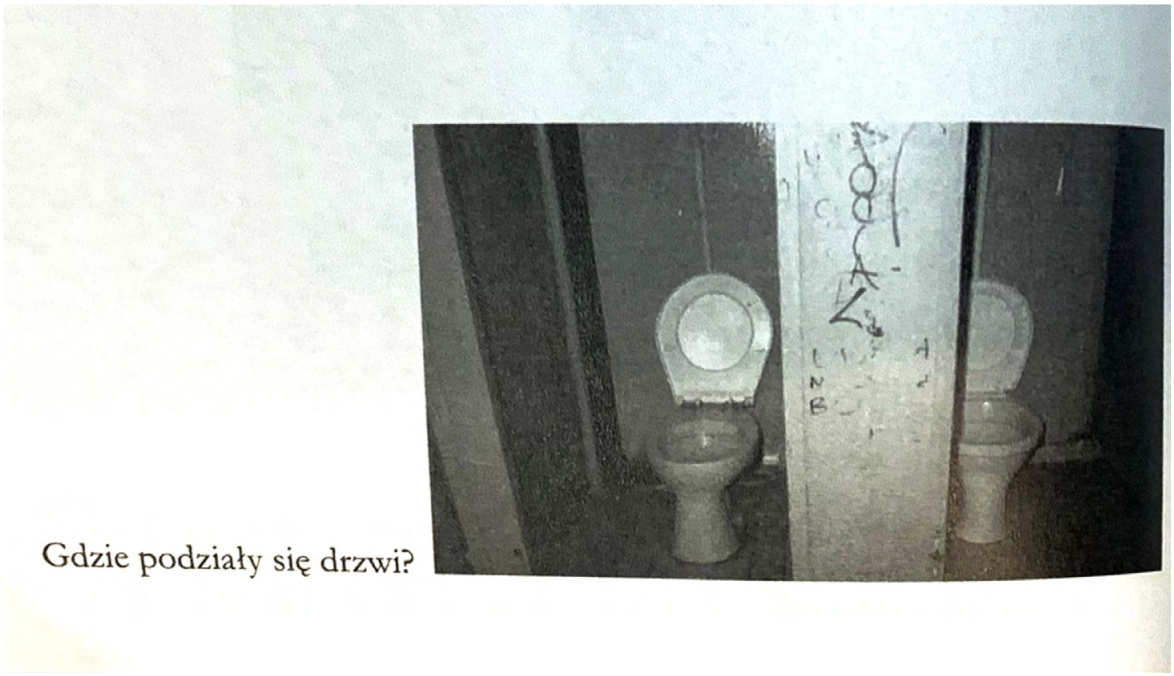

FOT. 3 JUSTYNA NOWOTNIAK, KULTUROWY WYMIAR PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ. STUDIUM DWÓCH SZKÓŁ., PRINT GROUP DANIEL KRZANOWSKI, 2006, STR 42

Na obrázku č. 3 je znázorněna devastovaná, špinavá toaleta. Prostor, z něhož by asi každý dospělý chtěl co nejdříve odejit. Ukazuje se, že právě taková místa jako školní toaleta nebo šatna jsou místa, kde žáci nejčastěji pobývají, například během přestávek mezi hodinami. Nalaskowski tvrdí, že a*grese namířená proti školní budově a akty vandalismu jsou nepřímo úměrné prostoru soukromí v objektu*[23]. Žáci uzavírají toalety zevnitř, obalují umyvadla papírem nebo odstraňují kohoutky. Dveře záchodů obvykle skrývají myšlenky žáků a používají se jako místa pro zveřejnění názorů. Žáci se vyhýbají místům, která jsou více chráněna učiteli. Ve školách existuje obecné pravidlo disciplíny a pořádku, ale pouze v místech, kde jsou žáci pozorováni. Služby pedagogů o přestávkách – „oko moci“ významně snižuje pocit svobody žáků. Podle jejich názoru jsou omezeni a potlačeni, i když ve skutečnosti se jedná o jejich bezpečnost.

Stále častěji je možné pozorovat všeobecný zákaz používání mobilních telefonů žáky, a toto omezení platí také pro učitele. Je tomu tak proto, že žáci stále více používají své elektronické vybavení např. k pořizování fotografií učitelů nebo zaznamenávání hodin, a poté tyto materiály sdílejí na webu.

[23] Viz, s. 61.

Většina architektonických návrhů školních zařízení nenabízí žádný volný rekreační prostor (zákoutí, schodiště nebo jiná místa alespoň trochu v ústraní). *Takto navržený školní prostor je němým vrátným, udavačem, špionem*.[24]

FOT. 4 JUSTYNA NOWOTNIAK, KULTUROWY WYMIAR PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ. STUDIUM DWÓCH SZKÓŁ., PRINT GROUP DANIEL KRZANOWSKI, 2006, STR 22

Umístění budovy školy hraje velmi důležitou roli v jejím dalším vývoji, dává jí charakter. Škola, která se nachází v blízkosti úřadu, je velmi dobře udržovaná a bude administrativní ukázkou. Škola umístěná v církevní budově může ovlivnit disciplínu, propagovat ideologii nebo symbolické násilí. Nalaskowski také poukazuje na typy škol, které

[24] Viz, s. 61.

se nacházejí v ústraní, v lese nebo na louce, které podporují kreativitu a svobodu a jsou příklady ideálních míst pro rozvoj alternativních vzdělávacích programů.

Dalším problémem je typ školní budovy. Jsou diverzifikovány v závislosti na tom, zda byly postaveny pro vzdělávací účely nebo jestli se jedná pouze o upravené budovy s jiným primárním účelem.

A. Nalaskowski rozlišuje až sedm typů vzdělávacích zařízení: laskavá škola, vlastní škola, cizí škola, škola na svém místě, anonymní škola, hrdá škola, škola s duchem.

FOT. 5 ŠKOLA LÁSKAVÁ – DŘÍVĚŠÍ USEDLOST V GŁAZOĚ, SOUČASNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLA. FOT. JANUSZ KĘDRACKI [25]

Zajímavým příkladem je takzvaná „laskavá škola“, kterou znázorňuje Michał Łuczak ve svém projektu s názvem *Biały dom (Bílý dům)*, který bude analyzován v další části této práce. Jedná se o budovu ve stylu zámku nebo paláce. Dříve byly tyto budovy přístupné pouze vyvoleným – dětem z vyšších sociálně-ekonomických tříd, elegantní budovy nebyly přístupné prostému lidu, takže otevření tohoto prostoru pro všechny je příznakem demokratizace. Škola v takové budově umožňuje zažít něco jedinečného, téměř posvátného. Laskavá škola

[25] ZDROJ: HTTPS://KIELCE.WYBORCZA.PL/KIELCE/7,47262,23915310,DWOR-ZAJMUJE-SZKOLA-DZIEKI-TEMU-PRZETRWAL-W-DOBRYM-STANIE-ZDJECIA.HTML?DISABLEREDIRECTS=TRUE, 15.06.2020

zdůrazňuje dobrotu a laskavost vzdělávání chápanou jako dárek starší generace generaci mladší.

FOT. 6 VLASTNÍ ŠKOLA, VESNICKÁ ŠKOLA V NOVÉM RYBIE, [26]

Vesnické školy jsou často místem různých setkaání a schůzí nebo se používají k pořádání místních akcí. Škola ve vesnici byla stejně důležitá jako mlýn, a proto byla tato zařízení dobře udržovaná a pečovalo se o ně. Jedna z takových vlastních škol – postavená obyvateli vesnice – se nachází poblíž města Mielec. V důsledku reformy školství uskutečněné v Polsku v roce 1999, jejíž výsledkem byl vznik nižšího stupně středních škol, byla krásná budova základní školy zlikvidována. Veškeré vybavení a nábytek byly odeslány do nově vytvořené školy v nedalekém městě. Děti musely cestovat do školy ve městě a vesnické komunitní centrum bylo uzavřeno. Škola je prázdná už 20 let. Další školní reforma z roku 2017, která je zaměřena na likvidaci nižších středních škol a vrací školství do starého osmiletého systému základní školy, potvrzuje tezi, že nedostatečně promyšlené reformy zavádějící drastické změny způsobují destabilizaci vzdělávacího systému, vedou k likvidaci zařízení a v důsledku toho i k likvidaci pracovních míst, vyvolávají také pocit nejistoty mezi žáky. Navíc se v důsledku poslední reformy setkaly v prvním ročníku středních škol v roce 2019 dva

[26] ZDROJ: HTTP://WWW.KONDI.PL/POLSKA/NOWY-SACZ/WIEJSKA-SZKOLA-Z-NOWEGO-RYBIA-F7452.HTML, 15.06.2020 R

absolventské ročníky: absolventi nižších gymnázií a absolventi poreformních osmých tříd. Tato skutečnost způsobila ve školách organizační chaos, problémy byly hlavně s průběhem přijímacího řízení a s vměstnáním abnormálního počtu studentů do starých školních budov. Ombudsman Adam Bodnar tvrdí, že *nevyhnutelným důsledkem těchto změn je nárůst počtu dětí na základních školách. Přidání 7. ročníku do stávajících šesti tříd základních škol se současným zápisem do 1. ročníků vedlo k přeplnění školních budov a ke zhoršení podmínek výuky na většině škol.*[27]

FOT. 7 CIZÍ ŠKOLA – ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 4 W JAROSŁAVI, , FOT. EWA KŁAK-ZARZECKA [28]

Dalším typem školy je *cizí škola* – jedná se o typ budovy, jejíž tvar naznačuje, že slouží k vzdělávacím účelům. Nejčastěji se jedná o obrovské budovy plné viditelných úprav. Přestože byly navrženy jako vzdělávací zařízení pro děti, jsou nevýrazné a chladné. Jejich design nevyvolává obdiv a neatraktivní prostředí tyto pocity ještě zvyšuje. Vnější stěny jsou často počmárané žáky, jako by v nich budova svou nevýraznosti vyvolávala agresi. Hlavní vchod obvykle neplní svou funkci – je zavřený a žáci vstupují do budovy zadním vchodem[29], jako by

[27] Webová stránka: https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-o-reformie-oswiaty Dostęp: 18.07.2020

[28] ZDROJ;HTTP://WWW.JAROSLAW.PL/AKTUALNOSCI-WYDARZENIA/ID3478,PIENIADZE-NA-DOCIEPLENIE-I-KOLEKTORY.HTML, 15.06.2020

[29] A.Nalakowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002, s. 36.

nebyli důležitými hosty instituce, jako by se pokoušeno snížit jejich význam, ukázat jim jejich místo v hierarchii a nutit je, aby dodržovali pravidla.

FOT. 8 ŠKOLA NA SVÉM MÍSTĚ - *PRZASNYSZ, 70. LETA XX STOLEÍÍ. BUDOVA Z 1803 R NA ROHU UICE. BŁONIE A ŚWIĘTOMICHALSKÉ . POD RUSKOU NADVLADOU BUDOVA ŠKOLY PRO TŘI TŘÍDY. PO 1918 R. ZÁKLADNÍ ŠKOLA, PO ROKU 1923 ŽIDOVSKÁ ZÁKLADNÍ ŠKOLA. TZV. ŠABASOVKA, ZAVŘENÁ V ŠABAT, TJ. V SOBOTU, KTERÁ BYLA PRO ŽIDY SVÁTÝM DNEM. UČILY SE ZDE TŘÍDY I-IV. BUDOVA BYLA ZBOŘENA V LETECH 1975-1976. SBÍRKA ZOFII TUROWIECKÉ Z PRZASNYSZA*[30] [31]

Typ školní budovy *škola na svém místě* se vyznačuje adekvátním plánováním, budovy jsou pevné, jen minimálně zdobené, ačkoliv vyčnívají z architektury jiných venkovských budov.

[30]Webová stránka: https://www.facebook.com/krzysztof.turowiecki/posts/2199985486790598?comment_id=2445763362212808&notif_id=1574842686050539&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif, dostęp 15.06.2020r.

[31] *ZDROJ:* HTTP://WWW.KURPIANKAWWIELKIMSWIECIE.PL/2019/10/RYS-HISTORYCZNY-PRZASNYSKIEGO-SZTETLA_29.HTML, 15.05.2020

FOT. 9 ANONYMNÍ ŠKOLA – ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 37 KPT. ŻW. ANTONIEGO LEDÓCHOWSKÉHO VE ŠTĚTINĚ, [32]

Dalším typem je *anonymní škola* – jedná se o velké městské školy, identické v každém městě, s kapacitou mnoha stovek žáků. Mohou to být také miléniové školy, o kterých více v další části této práce. Jsou postaveny z betonových panelů, s velkými okny a velkými prostory v chodbách. Jsou určeny pro mnoho tříd a mnoho zaměstnanců. Není to škola, která si váží individuality žáků, ale je to místo, kde je prvořadý kolektiv. Žáci v tak velké komunitě velmi rychle vnímají svou anonymitu.

Dalším typem je *hrdá škola*, jejíž tvar má zdůraznit moc a majestátnost. Je postavena jako „císařský palác nebo rezidence prezidentů"[33]. Obvykle je spojovana s budovami renomovaných středních škol. Hrdá škola potěší nejen zvenčí po architektonická stránce, ale také zevnitř – interiér je nejčastěji navržen v klasickém stylu.

[32] ZDROJ: HTTP://WIKIMAPIA.ORG/2348706/PL/SZKOŁA-PODSTAWOWA-NR-37-W-SZCZECINIE, 15.06.2020

[33] Viz, s. 38.

FOT. 10 HRDÁ ŠKOLA - ZESPÓŁ SZKÓŁ ZAWODOWYCH TOWARZYSTWA SALEZJAŃSKIEGO V OSVĚTIMI, [34]

Dekorace hrdé školy tvoří repliky renesančních soch, četné malby na stěnách, křišťálové lustry, štuky a dekorace. Není divu, že už samotný vstup do takové instituce vyvolává pocit elitářství a jedinečnosti, na rozdíl od egalitárních středních škol, kde je maturita psána ve velkých tělocvičnách, často vyžadujících obnovu. Rozdíly v dekoracích a tvarech škol jsou obrovské a mají obrovský dopad na pohodlí žáků, učitelů a ostatních zaměstnanců školy, jejich vzájemné vztahy a formování uměleckého vkusu mladých občanů.

34

ZDROJ:**HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/SPOTTEDSALEZJANIEOSW/PHOTOS/A.151127258382022/151127261715355/?TYPE=1&THEATER**, 15.06.2020

FOT. 11 ŠKOLA S DUCHEM - ZESPÓŁ SZKÓŁ SPOŁECZNYCH Č. 1 V KRAKOVĚ, [35]

Posledním typem školy je *škola s duchem*. V Polsku tento styl výstavby propagoval Janusz Włodarczyk. V těchto školách je nejdůležitější pohodlí žáků. Jedná se o místo vhodné pro děti, které se liší od typizovaných, šablonových budov zmíněných výše v této práci. Příkladem školy s duchem je Občanská škola v Krakově, jejíž budova se podobá obytnému domu, díky čemuž vypadá jako přátelská a sympatická instituce.

[35] ZDROJ:HTTP://WWW.ZSS1KRAKOW.EDU.PL/?PAGE=OSZKOLE/ARCHIWUM/ARCHIW15_16, 15.05.2020

FOT. 12 SPOŁECZNA SZKOŁA PODSTAWOWA IM. LADY SUE RYDER W NIEPOŁOMICACH, [36]

Vzhledem k tomu, že kniha Aleksandra Nalaskowského byla vydána v roce 2002, nepokrývá současná řešení v oblasti výstavby škol. V Niepołomicích byl vytvořen velmi inovační školní projekt. Je to občanská základní škola pojmenovaná po Lady Sue Ryderové. Autorem návrhu je Tomasz Konior. Tvar budovy je inspirován pláství medu. Projekt byl realizován v roce 2017 a skládá se ze 2 částí. V každé z nich je šest tříd. Ve středu je přednáškový sál – místo, kde se setkává školní komunita. Jednoduchá konstrukce a modularita umožňují další rozšiřování prostoru. Architektonickému stylu byl také přizpůsoben nábytek – lavice jsou ve formě mnohoúhelníku – což usnadňuje změnu uspořádání učebny. Učebny mají vlastní záložní zařízení a přístup k zahradě.[37]

Důležitou součástí školní budovy je vstupní brána, místo symbolického průchodu. Typ vstupu umožňuje určit typ školy. Nalaskowski cituje výrok jedné učitelky: Žák p*rocházející takovými dveřmi okamžitě ví, kam vstupuje*[38]. Při průchodu je podroben kontrole a musí se podřídit: jít dolů do šatny, vyměnit boty, nepřijít pozdě na hodiny, netlačit se na chodbách a na

[36] ZDROJ: **HTTP://EN.KONIORSTUDIO.PL/PROJEKT/SZKOLA-PODSTAWOWA-NIEPOLOMICE/**, 15.06.2020
[37] Webová stránka: https://sztuka-architektury.pl/article/11393/niezwykly-projekt-szkoly-jak-plaster-miodu, 16.06.2020
[38] A. Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002, s. 39.

schodech. Tato brána je často pouze provizorní a žáci vstupují do učeben skrze sklepy, šatny a dlouhé tmavé chodby.

Chodba školy je obvykle dlouhá hala bez sedacích míst, obložená studenými dlaždicemi. Nepřátelské místo pro zastavení a strávení přestávky, často přeplněné. Obvykle se také jedná o místo věnované historii školy, plné ozdob, pohárů a trofejí. V chodbě je také obvykle prostor pro státní znak, kříž, portrét či bystu patrona, prapor, obrazy, tabule s oznámeními, portréty nejlepších studentů nebo slavných absolventů. Školní totemy jsou vystaveny ve vitrínách nebo obklopeny rostlinami, které oddělují části školy přístupné žákům od těch nepřístupných, často také pokrývají zákoutí nebo parapety. Obvykle jsou relikty historie umístěny náhodně. Velký počet nashromážděných předmětů často způsobuje ohrožení pocitu soukromí.

Škola rozděluje prostor na bezpečný a nebezpečný. Samotná škola má být pro děti bezpečným útočištěm od toho, co se děje venku. Jedná se o druh „dohlížené bezpečnosti“. Okna jsou obvykle zamřížovaná, někdy jsou u vchodů namontovány kamery nebo monitorovací rámy. Tento přístup nutí ke vzdání se soukromí ve prospěch zdánlivé bezpečnosti.

Michel Foucault dokonale popisuje podstatu školy:

Už samotná budova školy měla být sledovacím zařízením. (...) Nekonečná pečlivost dohledu zajišťovaného architekturou prostřednictvím stovek zařízení, která jí nepřináší žádnou čest. Lze je označit za iluzorní pouze tehdy, když člověk zapomene na roli této tiché, ale bezchybné instrumentalizace v postupující reifikaci a stále jemnějším rozdrobení individuálního chování. (...) Vynikající disciplinární aparát by nám umožnil neustále vidět vše jediným pohledem.[39]

Učebna je nejdůležitějším místem ve škole. Její uspořádání ve školním prostoru je konstantní. Formální uspořádání dnešních školních tříd je odvozeno od interiérů středověkých učeben. Prostor je uzavřen, odříznut z vnějšku. Učitel má své místo na stupínku, velkém, dřevěném, s baldachýnem. Žáci jsou pouze identické figurky, které musí zapadat do pracovního stylu učitele.[40] Základy školy jako třídy vytvořil v 17. století český pedagog Jan Ámos Komenský, který věřil, že školní vzdělávání by mělo být rozděleno do šesti etap (tříd) a výuka do hodinových cyklů. Toužil po zajištění rovného přístupu ke vzdělání pro každou sociální

[39] M. Foucault, *Nadzorować i karać: narodziny więzienia,* Warszawa 1998, s. 170.
[40] B. Kiernicki, Ład w szkole, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969, s. 12.

třídu, a proto trval na tom, aby by bylo vyučování vedeno v mateřském jazyce. V současné době systém založený na Komenského koncepci třídní školy funguje v Polsku a dalších zemích.[41]

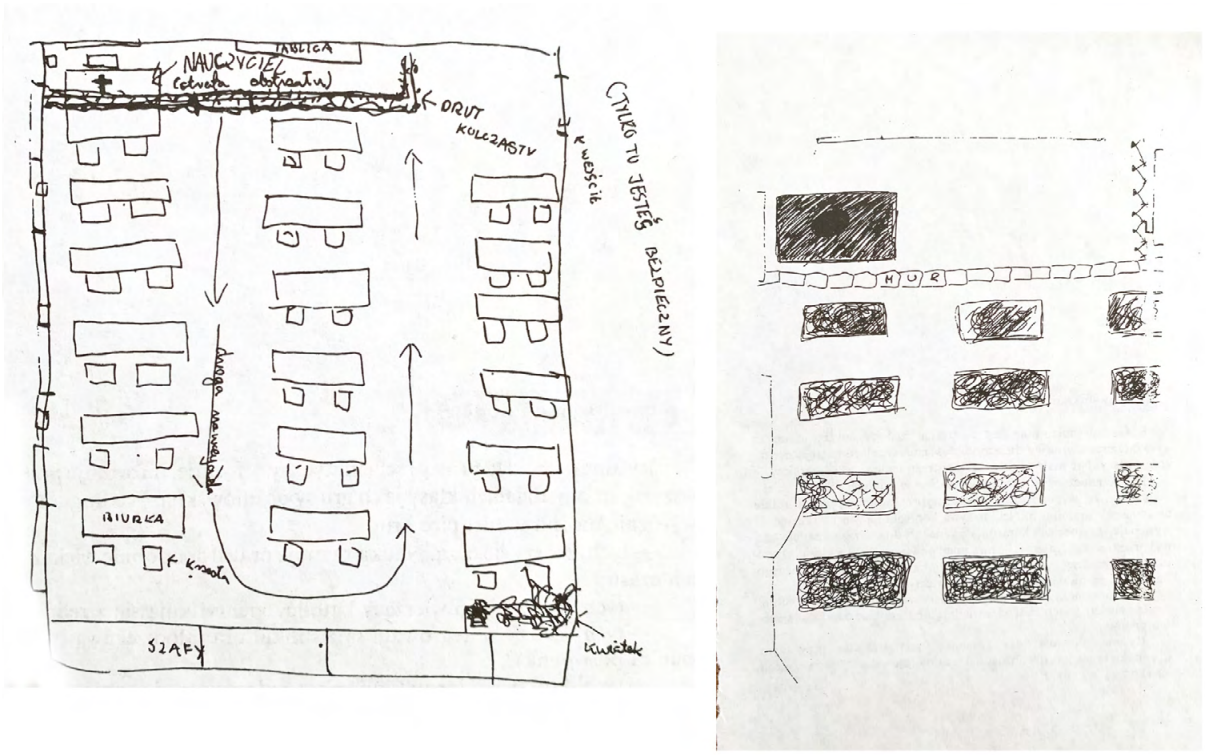

FOT. 13 ŠKLNÍ UČEBNA - MAGDA KARKOWSKA, WIESŁAWA CZARNECKA, *PRZEMOC W SZKOLE*, S.93, S.111

Místa ve školních lavicich jsou rozdělena na lepší a horší. Výzkumy ukazují [42], že učitelé nevědomě posuzují žáka podle jeho místa v učebně. Navíc soustředění během učení, jež má obrovský dopad na dosažené výsledky, je závislé na obsazeném místě. Žák, který sedí v první lavici, zaměřuje svou pozornost pouze na učitele, zatímco žák v poslední řádě má před sebou celou třídu a jeho pozornost rozptyluje více podnětů.

Uspořádání učebny je podobné jako půdorys katedrály. Nejvýznamnějším prvkem je oltář, jehož funkci ve škole splňuje tabule spolu s učitelským stolem, který je obvykle větši než je třeba. Hierarchie prostoru ve školní učebně formátuje činnost. Učitel vidí všechny a mluví se třídou jako celkem. Učitelský stůl je obvykle umístěn na vyvýšené platformě a na centrálním místě. Je centrem moci a třída je „stát“, ve kterém existuje rozdělení na podřízené a vládnoucí.

[41] Viz, s.12.
[42] A. Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002, s. 50.

Dekorace v místnosti, tabule s pracemi žáků mají pouze simulovat obraz přátelského místa, ale obecně je to terén kultu učitele. On je ten nejdůležitější, dává slovo, jeho názor má největší význam a nemůžete mu oponovat. *V tomto místě je učitel někým úplně jiným než v učitelské místnosti, na ulici, na hřišti nebo v domově*[43], což dokonalé definuje způsob, jakým je učitel žáky vnímán – jako někdo nadřízený v hierarchii školní společnosti, kdežto žák či student je vnímán jako pasivní bytost s povinností úplného podřízení. Z tohoto důvodu je i po letech trochu trapné učitele potkat.

Reformy vzdělávácích systémů se zaměřují především na programovou sféru, zatímco z vývoje výzkumů nad vlivem vnějších faktorů, jakým je např. architektura, na efektivitu vzdělávání vyplývá, že by se měly také zaměřit na vizuální stránku školy. Architekti zapomínají na funkci školních prostor, umisťují žáky v místě, které je vůči němu nepřátelské, nepodporuje jeho vývoj a způsobuje strach. Školní třída vypadá identicky s věžeňskou klubovou místností, což popisuje Justyna Nowotniak v knize *Kulturowy wymiar przestrzeni edukacyjnej. Studium dwóch szkół*. [Kulturní význam vzdělávacího prostoru. Studie dvou škol.]

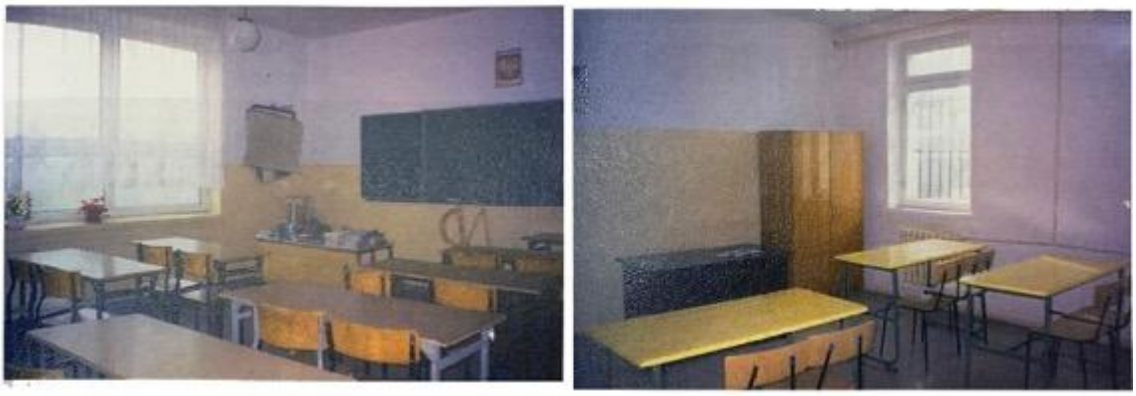

FOT. 14 JUSTYNA NOWOTNIAK, KULTUROWY WYMIAR PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ. STUDIUM DWÓCH SZKÓŁ., PRINT GROUP DANIEL KRZANOWSKI, 2006, STR 21

Fotografie na levé straně ukazuje školní učebnu a na pravé straně vězenskou klubovnu.

Kiernicki zase tvrdí, že barvy tříd mají velký vliv na náladu žáků a měly by být přizpůsobeny jejich věku a účelu učebny.[44] Proto by mladší děti ve věku 7-11 let měly byt vyučovány v místnostech s teplými, jasnými barvami – a z toho vyplývá návrh A. Lewińské na žluté a zelené odstíny spojované s přírodou. Má to být místo vhodné pro dětské hry. A pro starší děti, které se potřebují zaměřit na učení, je správná zelená a bílá barva. Kiernicki

[43] A. Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Kraków 2002, s. 55.

[44] B. Kiernicki, *Ład w szkole*, Warszawa 1969, s. 42.

navrhuje, aby místnost byla udržena v jednotném tónu, např. světle zeleném nebo nažloutlém. Dané barvy by se měly prolínat v celém prostoru školy. Stěny, okenní závěsy, školní pomůcky a nábytek, obrazy či rámečky, vše se zeleným motivem. *Kompletnost barev vnitřního klimatu tvoří osvětlení, barva stropu, stěn, podlahy, vybavení, učební pomůcky a barva oblečení žáků. Všechny tyto prvky se vzájemně ovlivňují*[45]. Nicméně, podle většiny učitelů, žáků a studentů, zelená není uklidňující, ale je dokonce vyvolává podráždění. Zelené, tmavé obložení v kombinaci s jinou, světlejší zelenou barvou negativně ovlivňuje náladu žáků a učitelů.

FOT. 15 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 48 IM. STANISŁAWA MONIUSZKI W ŁODZI

FOT. 1 LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE Č. XXIII IM. KS. PROF. J. TISCHNERA W ŁODZI

Podle Kiernického je oblečení žáků součástí architektury školy, a díky tomu je velmi důležité a ovlivňuje celkový vzhled školního zařízení. To, co učitelé nosí a jaký parfém používají, ovlivňuje žáky. Oblečení žáků ovlivňuje také jejich sebevědomí. Uniformita

[45] Bolesław Kiernicki, Ład w szkole, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969, s. 43.

oblečení má vliv na potlačování rozdílů mezi žáky, školní společenství se stává integrovanější, vytváří komunitu, ale zároveň zbavuje individuality a smyslu pro jedinečnost.

5. Škola na fotografii

Když přemýšlíme o školní fotografii, zdá se, že samozřejmostí jsou zde skupinové fotografie ukazující studenty s jejich učitelem. Tato tradice portrétování se v podstatě nezměnila a doposud opakuje stejné vzorce – portrét en face, který má celou třídu ukazovat na neutrálním pozadí. Až technologické možnosti umožnily současným fotografům zatraktivnit obrázek barevným pozadím imitujícím například park, nákres učebny nebo jiné prostory.

FOT. 17 TŘÍDA IVB ROK 1965/66 R.[46]

Takový portrét neukazuje podstatu vzdělávání v každodenním životě, ale pouze její vážný, obraz, který není skutečný. Žáci se nechovají tak, jak je to zaznamenáno na fotografii, nejedná se o přirozenou situaci, dokonce ani během hodiny. Důležitý zde není jednotlivec, ale rovnoměrně uspořádaná komunita. Studenti tvoří pouze monumentální kompozici. Byli

[46] ZDROJ: HTTPS://WWW.ZAGORZANY.COM.PL/?SZKOLA-W-ZAGORZANACH-BR-GALERIA-Z-FOTOGRAFIAMI-KLASOWYMI,57, 16.06.2020

disciplinováni, jejich těla jsou stejná, tváře otočené směrem k objektivu jsou nepřirozeně vážné. Jedná se o postavy oddělené od kontextu, tvořící obvykle pyramidy siluet. Je zachováno pouze minimum individuality. Dalším hrdinou takového uspořádání postav je učitel, jehož osoba je obvykle v rámci kompozice zdůrazňována. Objevuje se v centru obrazu, tyčíce se nad žáky, jindy otevírá kompozici v první řadě nebo naopak hrdě kompozici uzavírá, jsouce v poslední řadě. Učitel je prezentován jako osoba bez vad, věrná svému poslání, je to idealizovaná postava, která nezná jinou tvář než tvář profesní, školní. Podle Nalaskowského je portrét třídy zobrazením křehkých vztahů mezi studentem a učitelem, které jou zde zvěčněny a tímto se stávají památkou na školní léta.

FOT. 18 TŘÍDA IIIA [47]

FOT 19. 5. TŘÍDA ZÁKLADNÍ ŠKOLY S UČITELKOU JOANNOU KAMINSKOU-LEYDY, MAVI, [48]

V těchto portrétech je okolí opomíjeno, obvykle není vybíráno náhodou, což znamená, že čas zde byl pozastaven, narušen. Nejsme schopni přesně určit, kde a kdy byl snímek byl vytvořen, i když v některých případech je čas zaznamenán – děti pózují s datovací stěnou nebo názvem a rokem skupiny. Bez dalšího popisu nejsme schopni určit, kde byly takové fotografie pořízeny[49] Na výše uvedené fotografii máme dokonalý příklad pyramidy s učitelem nahoře. Je to nejdůležitější postava podporující skupinu. V kánonu takových portrétů existují výjimky, což dokládají portréty studentů ze Školy-laboratoře v Poznani, kde si studenti posledních tříd vytvářejí své vlastní portréty. Kreují různé vize, které obvykle pramálo navazují na tradici

[47] ZDROJ; HTTP://WWW.ZSCIELCZA.PL/?Q=SP/WYDARZENIA/2016-2017/04, 16.07.2020
[48] ZDROJ: HTTP://ZS-BENICE.KROTOSZYN.PL/STRONY/KL_5P.HTML, 16.07.2020
[49] Aleksander Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, 1. vydání, Kraków 2002, s. 76.

školního portrétu. Využívají nejrůznější prostory, kostýmy a scenérie, což přibližuje jejich fotografie spíše filmovým scenám.[50].

[50]Aleksander Nalaskowski, *Przestrzenie i miejsca szkoły*, 1. vydání, Kraków 2002, s. 76.

5.1 Ivas Gravlejs – *Early Works*

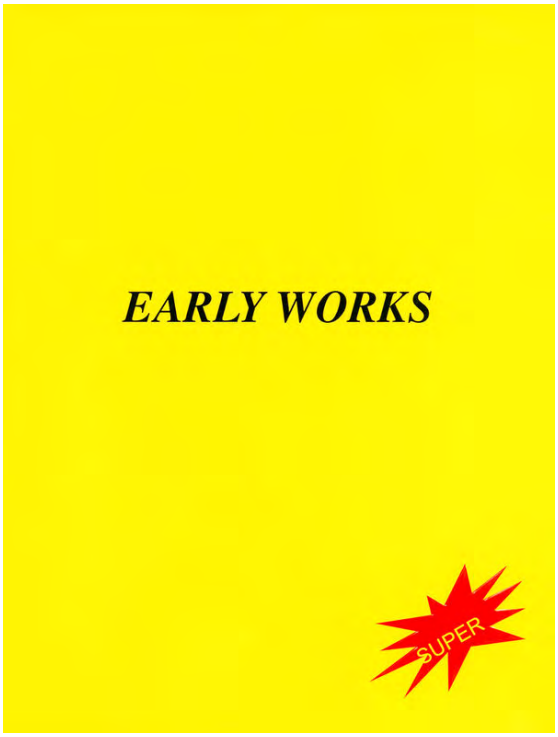

FOT. 20 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

Velmi zajímavým příkladem prezentace školy ve fotografii je projekt lotyšského umělce Ivara Gravlejse „Early Works“. Umělec, narozen v roce 1979, studoval na FAMU v Praze.

Před odchodem do školy jsem často cítil nevolnost kvůli ponížení, se kterým jsem se setkával ze strany svých učitelů. Jediným způsobem, jak přežít ve škole, bylo udělat něco kreativního...[51] – píše v knize Gravlejs. Svou první kameru dostal když mu bylo jedenáct, díky výměně 20 plechovek. Spolu s kamarádem ze školy fotili a natáčeli 8 mm filmy. Byl to jejich způsob, jak zabít nudu a monotónnost každodenního studentského života. V jeho dílech vidíte zábavu a spoustu odkazů na témata objevující se v umění, jako jsou Man-Rayovy fotogramy, popkultura, z níž čerpal Warhol, nebo dokonce performativní aktivity. Nuda ve škole, bezmocnost vůči systému, navíc skličující architektura nebo zničená hřiště. Velící učitelé a nesmyslné osnovy nutí studenta, aby dělal, co mu bylo řečeno. To se stává nudným, a tak se student dostane do začarovaného kruhu,

ze kterého je těžké se osvobodit.

Kniha byla vydána v roce 2015 nakladatelstvím MACK.[52]

[51] Ivars Gravlejs, *Early Works,* Londyn 2015, s. 141.
[52] Ivars Gravlejs, *Early Works,* Londyn 2015.

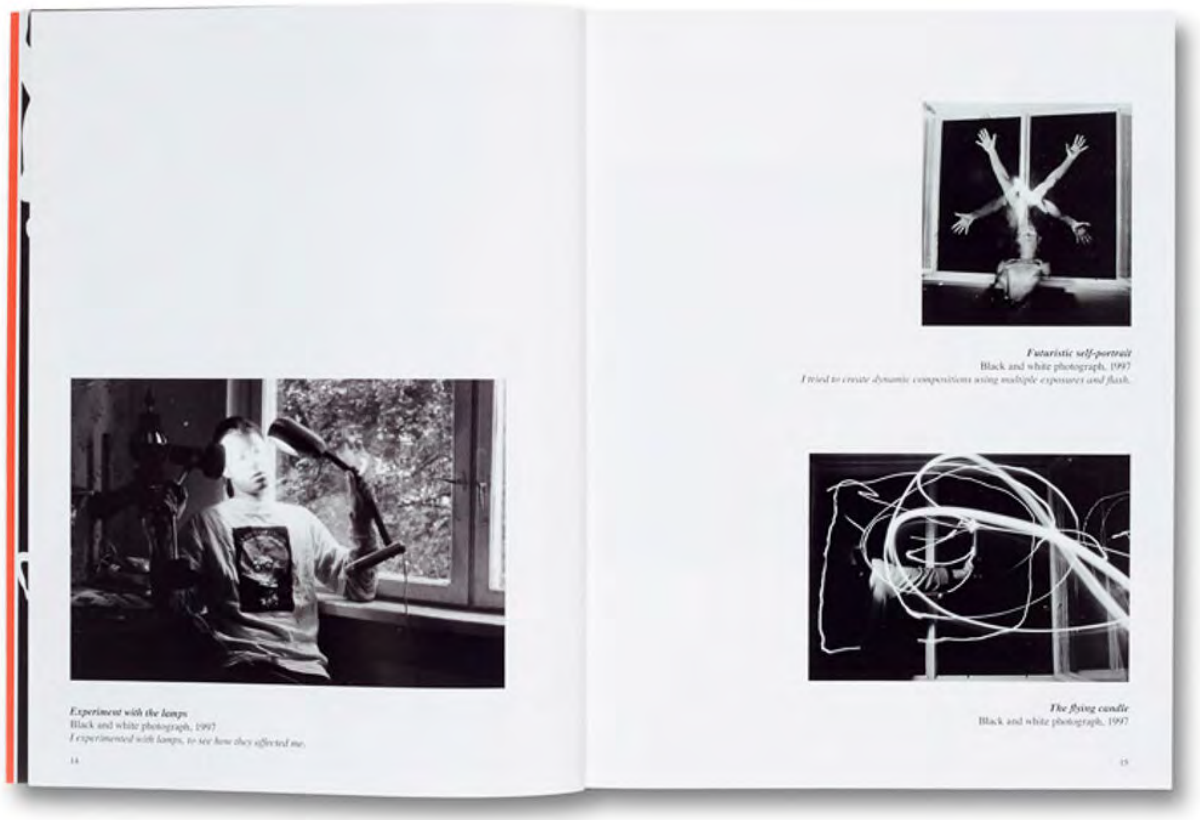

FOT. 21 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS, [53]

První kapitola knihy se jmenuje *Experiments*. Věnuje se historii fotografie a vypráví o hraní s chemikáliemi v temné komoře. To je ilustrováno poměrně jednoduchými obrázky znázorňujícími odraz ruky nebo fotogramy s každodenními předměty, jako je niť nebo zubní kartáček. Umělec také někdy používal marker ke kreslení na výtiscích. Toto je čistě hra s médiem. Autor také experimentoval se samotným chemickým procesem – nevyplachoval fixační prostředek, aby „viděl, co se stane“. Díky těmto nápadům se fotografie staly abstraktními, velmi plastickými kompozicemi, připomínajícími malířské techniky. Mladý Gravlejs si hrál s vícenásobnou expozicí nebo se světelnými malbami. Zabýval se také otázkou surrealistických experimentů, jejichž dobrým příkladem je jeho autoportrét, ve kterém chtěl ukázat postavu, která drží ve svých vlastních dlaních svou tvář . Podařilo se mu toho dosáhnout zrcadlovým odrazem. Je to velmi jednoduchá, téměř dětská hra s fotografií, objevování jejich možností.

[53] Z ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

FOT. 22 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS[54]

Další kapitolou je *Montage*, která ukazuje odpor autora a jeho kamarádů ke škole a zesměšnuje vše pomocí koláží. Jedna z nich ukazuje učitelku chemie, vlepenou na trávník před budovou školy. Autor chtěl tímto dokázat, že učitelka také chodí po trávníku, i když to studentům zakazuje. Tímto odkazuje na podstatu nesmyslných pravidel stanovených učiteli a zdůrazňuje jejich hloupost. Další koláž využívá obraz spolužačky z autorovy třídy – Supury, jejíž portrét kombinoval s tělem nahé ženy vyříznuté z časopisu. Zvětšil tuto koláž, vytiskl ji, a následně ji zavěsil ve školní chodbě. V důsledku tohoto byl autor školní komunitou odsouzen a mnozí se k němu chovali s odstupem. Tímto postupem se autor pravděpodobně pokoušel ukázat, co se děje v chlapcově hlavě během puberty, chtěl učinit přitažlivějším image svých kamaradek, které se v té době ženami také teprve pomalu stávají.

[54] ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

FOT. 22 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS, [55]

Svou sexuální touhu uspokojoval nalezenými časopisy nebo vytvářením koláží, mimo jiné tou, na které předstírá, že líbá svého kamaráda.

Následující kapitola se jmenuje *Conceptual*. V pracích obsažených v této kapitole najdeme odkazy na mnoho umělců, jako jsou Kohei Yoshiyuki, Jim Goldberg, Don McCullin nebo Stephen Gill. Autor maluje po fotografiích, ořezává postavy nebo používa opakování v prostoru. Má mimořádně citlivé oko pro vidění malých anomálii v prostředí. Kromě toho staví „instalace"– malé scény, které měly ilustrovat konkrétní výrazy. Hraje si také s pokusem zachytit čas fotografováním stránek kalendáře. Vytváří sochy, které dokumentoval pomocí fotografie. Aby lépe ukázal objekty, vyfotografoval je na bílém pozadí a zbavil je zbytečných prvků. Zahrnut je také také full frame, takže můžeme vidět, jak pracoval na dokumentování svých děl. Všude kolem jsou knihy, poznámkové bloky, prázdná miska od polévky a nástroje pro kreslení.

[55] ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

FOT. 23 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS[56]

Patrné jsou také odkazy na Warhola a pop-art – Gravlejs fotografuje plechovky po nápojích, auta, kameru a postavičky z animovaných filmů. Zabývá se různými tématy, aniž by se vyhýbal těm nejobtížnějším, jako je smrt – zvěčnil lebku a vypreparované lidské tělo, což bylo docela silným tématem pro dvanáctiletého chlapce. K sexuálnímu motivu se autor v knize vrací mnohokrát. Autor reprodukuje pornografické fotografie nebo aranžuje kompozice z různých předmětů fallického tvaru. Chlapci také experimentují ve škole, když po tělesné výchově nečekaně otevírali dveře do dámské šatny a současně fotografovali reakce dívek. Další obrázky ukazují Ivarse Gravlejse s přítelem, jak svlečení do naha odehrávají scény z pornografických časopisů (ocenzurované v edici MACK). Dokumentuje také další společné akce: rozbíjení skla ve školním okně – tato fotografie se jmenuje *fuck the school* – nebo psaní na školní tabuli nelichotivých názorů na své spolužáky. Gravlejs dokumentoval všechny aktivity pomocí fotografie. Velmi zajímavou činností bylo portrétování neoficiální inaugurace žáků prvních tříd. Autor vyčkával skrytý ve tmě a potom nečekaně fotografoval s bleskem.

[56] ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

Studenti na fotografiích jsou vystrašení, někteří dokonce až vyděšení. Velmi jednoduché portréty na bílém pozadí, vytvářené typologicky, ukazují mnoho emocí. Kromě toho odrážejí přehnaný, ale pravdivě dojemný obraz studenta v nové instituci, kde je zastrašován z různých stran, protože nejen učební osnovy nebo učitelé, ale také starší kolegové mohou ztížit období vzdělávání. Několik dní po smrti jednoho z učitelů se autor rozhodl samovolně opustit školu a postavit ze sněhu pomník na jeho počest.

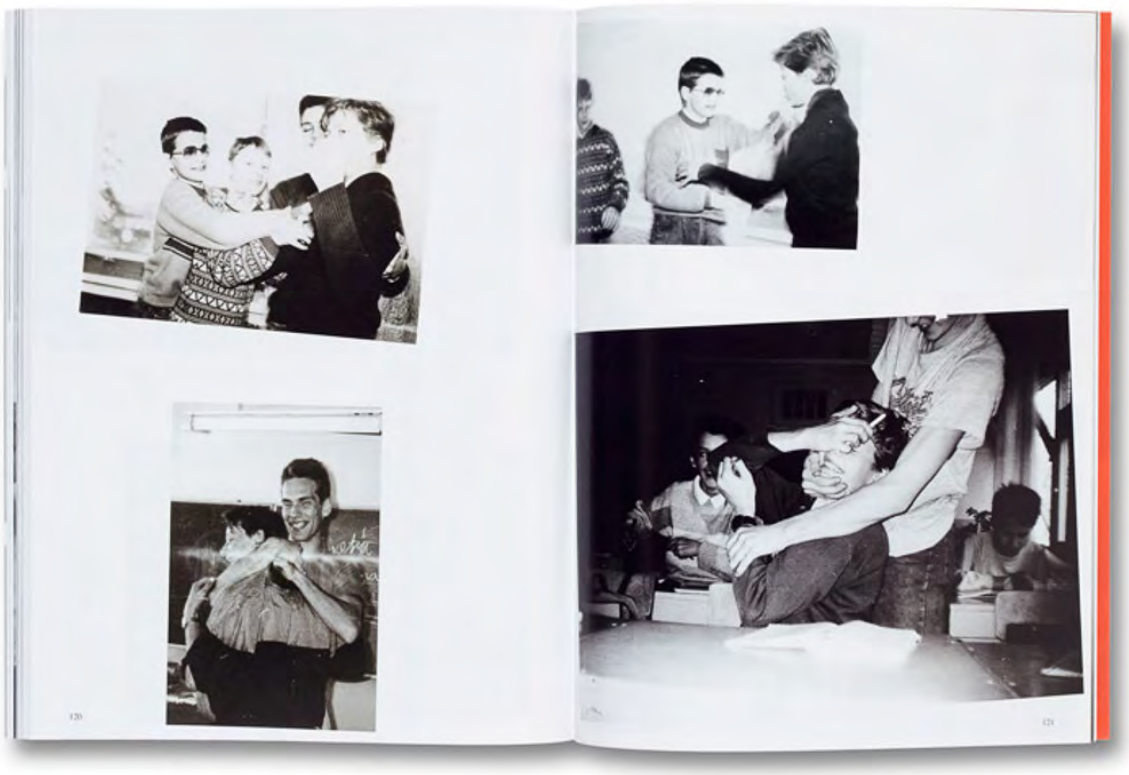

FOT. 24 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS, [57]

Další částí knihy je *Fight*, ukazující bojující chlapce, kteří začali hrát do kamery a změnili tímto obvyklý poměr sil. Jelikož se role na fotografiích obrátily, slabší kluci začali mučit silnější – pouze na několik vteřin potřebných pro vytvoření snímku. Ale zdokumentování této situace umožnilo vyjádřit dojem fyzické síly těchto chlapců.

Poslední kapitola je věnována učitelům – jedná se o sbírku portrétů depresivních, smutných, někdy bláznivých postav. Jejich postoje ukazují nudu a frustraci studentů a učitelů, dokonale zachycenou v těchto jednoduchých fotografických portrétech.

[57] ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

FOT. 24 IVARS GRAVLEJS – EARLY WORKS, [58]

Přijetí této knihy závisí pravděpodobně na čtenářově vlastní školní zkušenosti. Autorka této práce má k tomu osobní přístup, protože zná Gravlejova témata a motivy ze své vlastní zkušenosti – také se cítila sklíčená nudou školy a jedinou aktivitou, která ji povzbuzovala, aby do školy chodila, bylo fotografování přátel.

Early Works je obrazem dospívání ve škole, svědectvím chlapce a puberty, ukazujícím svět dvanáctiletého kluka, jeho sny a touhy. Přestože tyto fotografie ukazují beznaděj a únavu, můžete na něch uvidět spoustu legrace a lehkosti nebo infantility, na které se staví příběh. Ve svých současných projektech Ivars Gravlejs často pracuje podobným způsobem, jako je ten z dětství. Když pracoval jako fotoreportér v jednom z českých deníků, začal manipulovat s fotografiemi, které byly pak v této podobě zveřejněny. Taková akce byla pro noviny nepřijatelná a po výstavě byl propuštěn. Jednalo se obvykle o drobné manipulace na obrázku.

[58] ZDROJ: HTTPS://WWW.ARTBOOKSONLINE.EU/ART-17135#, 15.06.2020

Někdy zcela nedůležité – přidal do košile další knoflíky, zvýšil počet vypínačů světla nebo zvětšil lampu v operačním sále, aby přidal subjektu větší význam. Někdy jeho manipulace byly významnější – jako například duplikování automobilů v dopravní zácpě, které ukazovaly větší provoz na dálnici, přidání vulgárního nápisu na zdi budovy nebo změna podoby historického objektu. Je zajímavé, že na výstavě umělec ukazoval výstřižky z novin s publikovanou verzí fotografií, které postavil vedle originálních obrazů.

2 | Z METROPOLE

Poslední prázdninový víkend na silnicích byl tragický

Pražané se zřejmě poučili a návraty z dovolené si rozložili do delšího časového úseku

LUCIE BOHÁČOVÁ

Praha/ Dva mrtví a několik zraněných, taková je bilance posledního prázdninového víkendu na pražských silnicích.

Přestože hustota provozu na většině silnicích nepřesahovala stupně dva a tři, několik řidičů z dovolené nebo víkendu na chatě šťastně domů nedojelo.

První neštěstí už v sobotu ráno

První nehoda byla pražské policii hlášena hned v sobotu ráno. Krátce před čtvrtou hodinou skončil život mladé ženy, která přecházela na Rozvadovské spojce v Praze 13 čtyřprouhou silnici jen kousek od čerpací stanice hypermarketu Globus.

Policejní vyšetřování by teď mělo vyjasnit, jestli žena vozovku přebíhala a přitom upadla, či pod vliv úmyslně skočila. Vyloučena není ani varianta, že tělo zůstalo na silnici ležet poté, co ho již předtím srazilo jiné auto, které ujelo.

Jen o dvě hodiny dříve zemřel v automobilu spolujezdec u Mukařova na Říčansku. „Dvaatřicetiletý řidič fiatu zřejmě nezvládl řízení a narazil do vozu Škoda Fabia, který řídila žena. Oba lidé za volantem utrpěli lehká zranění. Spolujezdec fiatu ale na místě nehody svým zraněním podlehl," řekl Deníku policejní mluvčí Prahy-východ Zdeněk Chalupa.

Vzlétnout musel i vrtulník

Další nehoda byla zdejším policistům hlášena v neděli odpoledne. Kolem čtrnácté hodiny nabourala řidička v obci Jíloviště do pilíře mostu. Ona i její dva spolujezdci utrpěli těžká zranění a na místě musel zasahovat vrtulník, který jednoho ze spolujezdců transportoval do nemocnice.

„Zvýšený počet nehod nezaznamenáváme každoročně jen poslední srpnové dny, číslo narůstá už od druhé poloviny prázdnin," popsal Chalupa.

Podle mluvčího ÚAMK Pavla Kuchálika zřejmě Pražané dali na doporučení a své návraty si rozložili do pozdějších nebo dřívějších hodin. „Čtvrtý stupeň je hlášen pouze na Malostranském náměstí. Jinde je hustota provozu mezi dvojkou nebo trojkou," upřesnil kolem včerejší devatenácté hodiny.

Kolony se přes víkend netvořily ani na Lanovém mostě. Na něj mohou od soboty po více než týdnu znovu v obou směrech i nákladní automobily nad šest tun. Neobvykle rušno však bylo na pražských nádražích. Nástupiště se hemžila studenty vracejícími se z prázdnin nebo těmi, kteří nastupují na internát.

NÁVRAT DOMŮ. Tentokrát bez dlouhých kolon, přesto s množstvím bouraček. Foto: Deník/Ivars Gravlejš

FOT. 26 *ON THE 31ST OF AUGUST I HAD TO PHOTOGRAPH THE TRAFFIC JAM. I CAME TO THE PLACE, BUT THERE WAS NO JAM. TO GET THE PICTURE I HAD A POSSIBILITY TO THROW A BRICK ON THE HIGHWAY OR TO CHOOSE THE LESS PAINFUL WAY - TO GO HOME AND MAKE THE PHOTO IN PEACE. (THE MOST CRUCIAL ISSUES FOR NEWSPAPER "DENIK" WERE TRAFFIC JAMS, DIRTY STREETS AND PARKS, HOMELESS, FOREIGNERS AND WEATHER*[59].

Gravlejsova práce je jedinečným příkladem prezentace problému školy zevnitř, z pohledu dítěte. Typickým obrazem školy jsou popsané už dříve skupinové portréty, ale existují i další projekty, kdy se umělec po mnoha letech vrací do své školy a objevuje toto místo z pohledu dospělého člověka, čehož příkladem je práce Krzysztofa Zielińského, *Millennium School*.

[59] Webová stránka: https://www.ivarsgravlejs.com/pages/noviny001.htm, 16.07.2020

5.2 Krzysztof Zieliński- *Millennium School*

Krzysztof Zieliński se narodil v roce 1974 ve Wąbrzeźnu, promoval na FAMU v Praze v oboru fotografie. Projekt, díky němuž se stal slavným, začal ještě v době, kdy byl studentem (*Hometown*). Ve svých projektech se často vrací k místům nebo lidem z mládí a dokumentuje tak plynutí času. Jeho výstavy byly k vidění v Zachętě – Národní galerii umění ve Varšavě v roce 2004 a v Centru současného umění v Toruni. Zielińského díla jsou komponovány jako obrazy, je v nich surrealisticka atmosféra s nádechem melancholie, což je spojuje s tradicí americké fotografie sedmdesatých let XX. století nebo československých umělců.[60]

FOT. 27, KRZYSZTOF ZIELIŃSKI, MILLENNIUM SCHOOL, [61]

[60] Webová stránka: https://culture.pl/pl/tworca/krzysztof-zielinski, přístup k 16.07.2020 r.

[61] ZDROJ: HTTPS://WWW.SWIATOBRAZU.PL/TYSIACLATKA_Z_WABRZEZNA_BOHATERKA_ZDJEC.HTML, 16.06.2020

Pokud jde o *Millennium School*, fotografie byly pořízeny v jeho rodném městě Wąbrzeźnu. Umělec vykresluje své okolí mnohokrát. Co se týče typu školy, tak to byla tzv. Škola tisíciletí. Miléniové školy jsou školy postavené v letech 1959-1972 z iniciativy Władysława Gomułky, který 24. září 1958 oznámil, že při příležitosti tisíciletého výročí vzniku polského státu bude postaveno tisíc škol. Poté byl vytvořen speciální občanský fond, přres který se vybíraly příspěvky od každého občana. V důsledku toho bylo v první fázi postaveno 1 417 škol a celkem jich bylo postupem času vybudováno 2 791. Budování nových škol bylo nesmírně důležité, protože kvůli demografickému rozmachu byl škol nedostatek, takže společnost byla ochotna podporovat výstavbu nových vzdělávacích – miléniových – objektů. Tyto budovy měly být moderní, ale současně také přizpůsobené ke splnění dalších funkcí – v případě nutnosti mohly sloužit nemocnice nebo ukrýty. Během pandemie COVID-19 v roce 2020 byly miléniové školy používány právě jako zařízení kolektivní karantény, i když prostory sloužící pro další funkce byly už v nich většinou zlikvidovány (například dodatečné místnosti ve třídách, které umožňovaly jejich převedení na operační sály). Budovy měly mít jednoduchou konstrukci a být tak nejen rychle postavitelné, ale také extrémně funkční – nakonec měly podobu nízkých betonových kostek s velkým počtem oken. Denní světlo v učebnách a chodbách bylo nesmírně důležité, stejně jako správné umístění a zakomponování budovy do dané lokalizace spolu se sportovními objekty a prostorem pro rekreaci.

FOT. 3 KRZYSZTOF ZIELIŃSKI, MILLENNIUM SCHOOL, [62]

Barva na Zielińského fotografiích má na diváka velmi silný vliv, protože škola je zobrazena prostřednictvím vzpomínky. Autor zná toto místo dokonale, ale navštěvuje ho roky po ukončení vzdělávání. Škola je na jeho fotografiích pohádková, ba přímo magická země s nasycenými barvami, někdy umělcem převedena do geometrických tvarů. Autor ukazuje prostředí školy se zaměřením na detaily, které tvoří podstatu objektu. Tato škola je jednou z těch miléniových – měla být moderní, představovat budoucnost. Zdá se být úhledná a přátelská, vidíme praskliny na stěnách, ale silná vrstva olejové barvy se je snaží zakrýt, díky čemuž můžeme vidět pouze pokryté barvou prohlubně ve zdi. Sbírka fotografií je cestou vzpomínkami, ale nejedná se o negativní nebo kritické záběry. Umělec má k budově vřelý, nostalgický přístup, fotografuje její prostředí s něžností.

Zieliński změnil v tomto projektu svůj přístup k fotografii – ve svých dřívějších sériích pracoval velmi pomalu a téma zpracovával postupně. Zde však znal objekt fotografování od dětství. Odstup minulého času mu umožnil podívat se na toto místo novým způsobem, díky čemuž fotografoval velmi rychle a plodně. Snímky pořizoval během prázdnin, takže škola je prázdná a obklopená zvláštní aurou – nejedná se o dokumentaci místa, ale o cestu ke vzpomínkám a minulosti. Projekt byl v zveřejněn v tištěné podobě a byl vystavován.

Příběh začíná fotografií dětí ve školní chodbě, silueta postavy v popředí je rozostřená, díky čemuž nevidíme konkrétní osobu, ale archetyp žákyně – velmi blízký každému z nás. Děti seznamují diváka s kouzelnou zemí školních vzpomínek, fotografované předměty jsou známé každému, kdo chodil do školy. Dokážeme si představit vůni mokré houby nebo potu v tělocvičně a šatně.

[62] **ZDROJ;** HTTPS://CSW.TORUN.PL/SZTUKA/WYSTAWY/SZKOLA-TYSIACLECIA-MILLENNIUM-SCHOOL-8184/16.06.202

FOT. 4 KRZYSZTOF ZIELIŃSKI, MILLENNIUM SCHOOL[63]

Zielińského díla jsou mimořádně grafická, autor pracuje s geometrií, používá širokou škálu intenzivních barev. Hlavním tématem jsou detaily vyňaté ze školního prostředí. Umělec v popisu knihy neodkazuje na myšlenku a okolnosti vzniku „miléniové školy“, i když na samotných fotografiích můžeme postřehnout mnoho symbolů nebo příběhů. Autor píše: *Když jsem tam byl, jen tak jsem se tam potuloval a každou chvíli mě fascinovala nějaka lavice, učebna nebo obložení, nic jsem neplánoval*.[64]

Díky tomu prozkoumal známé prostory s dětskou zvědavostí a díky časovému odstupu je mohl znovu objevit. Tyto fotografie jsou fantazií o zemi dětství zbavené špatných vzpomínek, které

[63] , **ZDROJ;** HTTPS://CSW.TORUN.PL/SZTUKA/WYSTAWY/SZKOLA-TYSIACLECIA-MILLENNIUM-SCHOOL-8184, P**ŘÍSTUP K** 16.06.2020

[64] Krzysztof Zieliński, *Milenium School,* Dewi Lewis Publishing/ Centre of Contemporary Art Znaki Czasu, Bydgoszcz 2010, s. 98.

komentoval v rozhovoru s Joannou Zielińskou s názvem Czasami jest tak ciężko, że trzeba uciec czyli wrócić… [Někdy je to tak těžké, že musíte utéct nebo se vrátit…]

FOT. 30 MILLENIUM SCHOOL #21, KRZYSZTOF ZIELIŃSKI, MILENIUM SCHOOL, [65]

Zieliński vzpomíná na nepříjemný zápach v koupelnach nebo šedé barvy ve třídách. Jeho škola byla jiná než ta, kterou našel o mnoho let později. Zieliński se postupně procházel šatnami, chodbami a učebnami. Tato škola se zdá být příjemným, vstřícným místem, i když skrývá svá tajemství. Velmi zajímavá je fotografie zlaté rybky uzavřené ve sklenici, do které se sotva vešla. Rybička je otočena směrem nahoru, jakoby hledala potravu. Ve škole je vidět, jak plyne čas, nábytek je poškozen a stěny jsou různě potřísněné. Kdysi moderní škola už dávno taková není. Je to docela abstraktní obraz, škola je obvykle rušná a přeplněná, nikdo nevěnuje pozornost stěnám nebo detailům, které Zieliński fotografuje. Kniha končí pohledem na školní budovu zvenku – je to šedá kostka s četnými okny, celý barevný svět zůstává uvnitř. Kniha je doplněna esejem Daniele Odija s názvem *Wakacje od dzieciństwa (*Prázdniny od dětství), ve

[65] ZDROJ; **DEWI LEWIS PUBLISHING/ CENTRE OF CONTEMPORARY ART ZNAKI CZASU, BYDGOSZCZ 2010, S. 35**

kterém jsou obsaženy vzpomínky na vystrašené děti, současně dodržující i porušující přísná pravidla. Autor píše, že se zřejmě na chvíli zapomněl, protože běhal po chodbě, ačkoli dobře věděl, že je to zakázáno. Nebyl to však běžný běh – chlapci schválně naráželi do zdi. Učitelka, „žena velká jako chlap“, okamžitě chlapce potrestala a on sám se nejistým krokem vydal do umývárny. O něco dále popisuje školní lavice, které byly popsány vyznáními lásky, vyhrůžkami nebo taháky. Učitelé si pamatují ty, kteří byli problematičtí, a na ně nejčastěji vzpomínají. Zieliński takto popisuje učitelku biologie, která mu snižovala známky za to, že pomáhal kolegům při písemkách. Když se setkali o mnoho let později, autor neočekával, že si ho učitelka bude pamatovat. Pamatovala si ho přesně podle jména. Během rozhovoru si uvědomil, že učitelce velmi záleželo na tom, aby si studenti pamatowali i ji.

5. 3 Michał Łuczak - *Biały Dom*

Michał Łuczak se narodil v roce 1983. Vystudoval fotografii v Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity vOpavě. Je dokumentaristou, který se zaměřuje na příběhy lidí a situace ve svem okolí. Tyto příběhy jsou velmi intimní, osobité. Debutoval v roce 2003 projektem „Noviciát" – jedná se o černobílý subjektivní dokument o životě Řádu karmelitánů v klášteře v Czerné. V roce 2009 začal pracovat na projektu *Biały Dom* (Bílý dům), což bylo venkovské sídlo podle vzoru sídla amerických prezidentů ve Washingtonu, které sloužilo jako vzdělávací instituce. Návrh budovy byl plánován velkoryse. Byl za něj zodpovědný italský architekt Francesco Boffo. Stavba trvala až do roku 1820. Po celé staletí byl palác plný života, konala se zde různá setkání a v roce 1918 byl pak přestaven na Dělnický dům.

Přední portikus, postavený na šesti iontových sloupech, udržoval tympanon, a půlkruhový zahradní architráv, opřený na osmi iontových sloupech, zase střešní kopuli.[66]

Zahrada je umístěna na mírném kopci. Vzhledem k tehdy velmi módnímu palladiánskému stylu byla černominská budova přirovnávána k Bílému domu. Zdá se, že se Boffo, spolu se stavitelem Bílého domu, Jamesem Hobanem, řídili v té době populárním kompendiem věnovaným architektuře Jean-Francoise de Neufforge, kde jeden z návrhů zahrnuje i půlkruhový rizalit, podporovaný sloupy. Díky tomu se budova podobá sídlu prezidenta Spojených států. Mýtus o „ukrajinském Bílém domě" je v této oblasti stále živý.[67]

Bílý dům na Ukrajině splňoval také jiné funkce. V následujících letech to bylo vězení a později sirotčinec. Dnes je zde škola se 180 studenty. Łuczakův materiál byl oceněn v prestižní soutěži Mio Photo Award pořádané Mio muzeem v Osace.

[66] Webová stránka, https://historia.org.pl/2018/06/28/bialy-dom-na-ukrainie-historia-rodu-czarnomskich/, 15.06.2020

[67] Viz,

FOT. 5 MICHAŁ ŁUCZAK, *BIAŁY DOM*, [68]

Škola znázorněná na fotografiích je velmi zanedbaná. Lze ji přirovnat k opuštěné budově, kterou již mnoho let nikdo nenavštěvuje. Předpokládalo se, že Bílý dům bude jednou z reprezentativních budov, ačkoli v důsledku četných změn a přeměn, vzhled budovy je nyní hodně vzdálený představám jeho autorů. Exteriér obiektu nevypadá jako typická školní budova.

Není to místo, které by bylo vhodné pro plnění funkce školy. O správnosti tvrzení autorky této práce svědčí i další fotografie v projektu. Tělocvična na Łuczakově fotografii se nepodobá běžné tělocvičně. Jedná se o zcela zničenou místnost, která není uzpůsobena tak, aby splňovala standardy tělocvičny, ve které cvičí děti. Náhradní tělocvičnou se stala *Oválná kancelář*.

[68] ZDROJ; **https://www.newsweek.pl/bialy-dom/j4ym2v7, P**řístup k 16.06.2020 r.

FOT. 6 MICHAŁ ŁUCZAK, BIAŁY DOM, [69]

Je vidět sloupy a četné štuky podle vzoru klasického stylu. Fotografie ukazuje dva chlapce hrající ping-pong. Celý pokoj je krásně zdobený, ten jediný se zachoval v dobrém stavu, na rozdíl do jiných prostor v budově

[69] ZDROJ; **HTTPS://WWW.NEWSWEEK.PL/BIALY-DOM/J4YM2V7, P**řístup k 16.06.2020 r.

FOT. 7 MICHAŁ ŁUCZAK, BIAŁY DOM, [70]

Michał Łuczak také fotografoval studenty a zaměstnance školy. Ukázal je jak během učebních hodin, jak přestávek. Na jedné z fotografií postavy studentů zosobňují soustředění, i když nevidíme jejich tváře. Lze předpokládat, že pozorně naslouchají učiteli hudby. Jednotlivé portréty ukazují studenty a učitele zamyšlené, až melancholické, zatímco během přestávek můžeme jasně vidět relaxaci. Jedná se o velmi utopický obraz, ukazující kontrast mezi bohatě zdobenými prostory a místnostmi ve fázi rozkladu.Na protagonistech fotografií nejsou patrny žádné obavy nebo pokusy o boj proti systému, zdají se být spokojení. Autorka této práce se na základě Łuczakových fotografií domnívá, že zobrazené postavy jsou rády, že mohou navštěvovat tuto konkrétní školu. Školu, která je prostě jedinečná, i když to bude vyžadovat jestě hodně a hodně práce, aby se její vzhled alespoň přiblížil době jejího rozkvětu.

[70] ZDROJ; **HTTPS://WWW.NEWSWEEK.PL/BIALY-DOM/J4YM2V7, P**řístup k 16.06.2020 r.

Venkovní fotografie byly pořízeny v zimě, díky čemuž mají jedinečnou auru připomínající obrazy zhotovené malířskou technikou. Fotografie dětí hrajících si na sněhu evokují obraz Pietera Bruegela *Lovci ve sněhu*.

5.4 Chin-pao Chen – *CIRCUMGYRATION, Deng Kong Project*

FOT. 8 CHIN-PAO CHEN, DENG KONG PROJECT, BESZTANY, 2003, [71]

Chin-pao Chen se narodil v Matsu 1 v roce 1969. V současné době žije v Danshui v Taipei. Studoval na School of Visual Arts v New Yorku, a poté na School of Fine Arts v Taipei. Zaměřuje se na dokumentování a zobrazování reality. Je známý hlavně díky projektu *A Moment of Beauty: Betel Nut Girls*.

Autorka této práce se chce soustředit na *Circumgyration*, ve kterém Chen čelil imaginární paměti a sestavil příběh z fragmentů vzpomínek studentů a rodičů. Obnovil scény z jejich vyprávění a fotografoval v dokumentárním stylu, i když kombinováním denního světla s umělým osvětlením se nevyhýbal ani efektu fikce. V tomto projektu chtěl zkoumat hranice

[71] **ZDROJ; http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html, P**řístup k 16.06.2020 r.

mezi přítomností a pamětí a rozostřit hranice toho, co je skutečné. Zabýval se tématem pseudopaměti. [72]

Circumgyration se skládá ze dvou hlavních částí. První projekt, *Deng Kong,* se zrodil v letech 2001 až 2007, kdy Chin-pao Chen pracoval ve škole. Byl věnován starším žákům základních škol a zaměřoval se zpočátku pouze na pozorování školního života během přestávek, po vyučování nebo při úklidu. Někdy také využíval vzpomínek svých i vzpomínek svých rodičů.

Pro projekt použil víceformátový fotoaparát 4x5, a pak 8x10 palců, a také přirozené světlo kombinované se studiovým světlem, aby zdůraznil teatrální efekt.[73] 10 let vyučoval výtvarná řemesla na základní škole v Deng Kongu. Všechny zobrazené děti byly jeho žáky

a bylo jim dvanáct. Chin-pao Chen pozoroval každodenní život žáků a na fotografiích zachycoval scény ze života školní komunity. Čerpal také ze vzpomínek svých přátel. Později rozehrával tyto scény znovu, vylepšil je vhodnějším pozadím, vyměnil postavy nebo změnil jejich gesta.[74] Fotograf může manipulovat s pamětí, změnit příběh a zvýšit tak jeho atraktivitu. Tvoření na základě minulých událostí funguje trochu jako paměť, která, když jsou v ní mezery, sama vytvoří chybějící detaily

Poté byl projekt *Circumgyration (Return)*, který Chin-pao Chen vytvořil v roce 2009. Vrátil se tehdy k myšlence, kterou předtím vyvinul, ale změnil způsob hledání příběhů, které by chtěl na fotografiích zobrazovat. Už nebyl zaměstnancem školy a proto se jeho pracovní metoda musela změnit. Chtěl se soustředit pouze na paměť. Žákům a rodičům zaslal dotazník a ptal se v něm na jejich vzpomínky z páté nebo šesté třídy. Odpovědi použil k vytvoření scén, které poté fotografoval. Tímto způsobem se mu podařilo vyfotografovat čtyři různé školy.

[72] Webová stránka, http://www.co-mag.net/fr/2011/chinpao-chen/. Přístup k 16.07.2020 r.
[73] Webová stránka: http://www.co-mag.net/fr/2011/chinpao-chen/
Přístup k 16.07.2020 r.
[74] Webová stránka: http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html
Přístup k 16.07.2020 r.

V diptychu je nepřiměřená disproporce mezi obrázky a textem – text je prvoplánový – fotografie má pouze ilustrovat záznam vzpomínky.[75]

Autor fotografuje děti trávící volný čas. Skupinové portréty je ukazují, jak si hrají. Když však fotografuje žáky samostatně, zachycuje okamžiky reflexe a nostalgie. Jeho přístup je zcela odlišný od přístupu dříve uvedených umělců. Je učitelem a fotografuje také během vyučování. Vytváří situace, které by mohly nastat, ale mění scenérii nebo vybírá hrdiny, kteří budou podle jeho názoru pro fotografované situace adekvátní. Fotografie jsou doprovázeny jednoduchými tituly, lakonicky pojmenovávajícími to, co se na obrázcích nachází, například *zkreslující zrcadlo* nebo *honba*. Takový postup spojuje funkce paměti a práce s ní, byla to počáteční fáze projektu.

FOT. 9 CHIN-PAO CHEN, CIRCUMGYRATION, [76]

Autor uzavřel projekt *Circumgyration* do formy knihy sestavením na jejích stránkách archů s odpověďmi a kresbami spolu s jejich fotografickou interpretací. Ačkoli každá část diptychu vypráví stejný příběh, metody použité k jeho vizualizaci způsobují, že fotografie nejsou homogenní. Fotografie poskytuje jasně definovaný rámec reality, ale kresba nebo

[75] Webová stránka: https://tcaaarchive.org/artwork/7716/. Přístup k 16.07.2020 r.

[76] ZDROJ; **http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html,** Přístup k 16.06.2020 r.

poznámka mohou být symbolické. Tyto příběhy vyznívají velmi různě – od šťastných okamžiků strávených s přáteli po méně příjemné vzpomínky nebo nenaplněné plány. Na jedné z fotografií autor popisuje hru ze svého dětství, když si děti hrály na „koně a jezdce“. Poražený ve hře kámen, nůžky, papír se stával koněm a vítěz byl jezdcem, který seděl na jeho zádech.

FOT. 10 CHIN-PAO CHEN, CIRCUMGYRATION, [77]

V následující části díla si jeden z účastníků projektu připomene neúspěšný matematický test. Student, který byl výjimečným studentem humanitních věd, bojoval s exaktními vědami a obvykle osciloval na hranici mezi negativním a pozitivním hodnocením. Nakonec prošel maturitou, ale na pocit nejistoty a zhoršeného sebevědomí vzpomíná po celý svůj život.

[77] ZDROJ; **http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html, P**řístup k 16.06.2020 r.

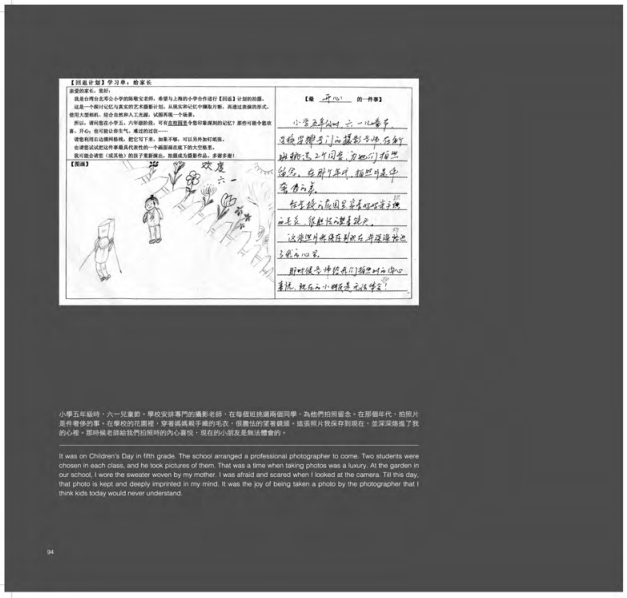

小學五年級時，六一兒童節，學校安排專門的攝影老師，在每個班挑選兩個同學，為他們拍照留念。在那個年代，拍照片是件奢侈的事。在學校的花園裡，穿著媽媽親手織的毛衣，很激動的望著鏡頭。這張照片我保存到現在，並深深地進了我的心裡。那時候老師給我們拍照時的內心喜悅，現在的小朋友是無法體會的。

It was on Children's Day in fifth grade. The school arranged a professional photographer to come. Two students were chosen in each class, and he took pictures of them. That was a time when taking photos was a luxury. At the garden in our school, I wore the sweater woven by my mother. I was afraid and scared when I looked at the camera. Till this day, that photo is kept and deeply imprinted in my mind. It was the joy of being taken a photo by the photographer that I think kids today would never understand.

94

FOT. 38 CHIN-PAO CHEN, CIRCUMGYRATION, [78]

Mnohokrát fotografie není v souladu s popisovaným příběhem, čehož příkladem je fotografova návštěva ve škole. Při příležitosti dětského dne fotograf navštívil školu – byla to velká událost, protože v té době bylo pořizování fotografií nesmírně drahé. Proto byli pro portrétování vybráni pouze dva žáci. Protagonistka si vzpomíná na svetr, který upletla její matka a píše, že se bála podívat se do objektivu. Přesto na kresbě ukazuje usmívající se postavu, která je výsledkem velké radosti a potěšení ze zvěčnění na fotografii. Až dosud si hrdinka vzpomíná na tuto událost a pořízenou fotografii. Chin-pao Chen na své fotografii obrazující vyprávěný příběh zaměnil hrdinku v hrdinu a zvýraznil moment strachu a nejistoty. Ukázal, co bylo v té době nejdůležitější a co ovlivnilo hrdiny nejvíce.

[78] ZDROJ; **http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html, P**řístup k 16.06.2020 r.

5.5 Allan Sekula - *School as Factory*

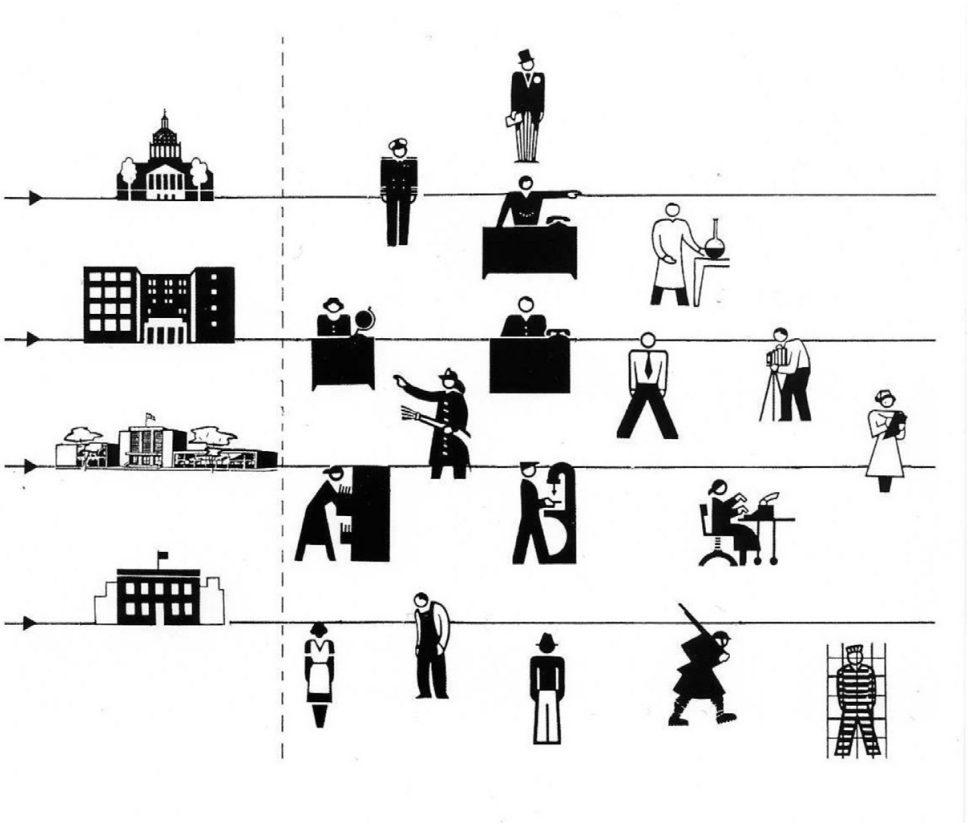

FOT. 11 ALLAN SEKULA, *SCHOOL IS A FACTORY,* 1978-80, [79]

Allan Sekula, narozený v roce 1951 v Erie v Pensylvánii, zemřel v roce 2013 v Kalifornii. Ve své práci se obvykle zabýval tématy politiky, historie a sociálních vztahů. Ve své tvorbě neustálé přemýšlel o výběru témat a technik, protože chtěl ukázat širší spektrum sociálních mechanismů. Fotografie jsou doplněny texty, které obrazovaný předmět obohacují.

Projekt *School as Factory* ukazuje koncepci vzdělávání fungující ve Spojených státech. Nad vzdělávacím systémem se jeho autor zamýšlel během působení na univerzitě, kde v letech 1976-79 pracoval jako učitel večerního kurzu historie fotografie na Community College v jižní

[79] **Źródło: https://monoskop.org/images/4/4d/Sekula_Allan_School_is_a_Factory_1978-80.pdf, 14.06.2020**

Kalifornii. Portrétoval jak roli, tak specifičnost sociálních tříd. Zpochybňoval umělecké vzdělávání, které v americkém kapitalistickém systému fungovalo jako instituce pro formování společnosti.

This photograph was taken at a community college in Southern California, as were all the following pictures of school situations. Three welding students pose for a portrait. They hope to graduate into Jobs with metal fabrication shops in the area. Their instructors act like bosses, supervising the action from a glassed-in office. This apprenticeship program, like public education generally, is supported by taxes that fall heavily on working people and only lightly on corporations. Spared the cost of on-the-job training, local industry profits from the arrangement. Social planners also like the idea that vocational courses keep unemployed young people off the streets and dampen discontent. A lot of Hispanic and black students are tracked into these courses. Despite such programs, unemployment continues to increase as industry cuts back production and moves its operations to the nonunionized labor markets of the South and to the Third World. These students may never find steady work as welders.

Two students look up from their machines. They are learning key-punch operation in a business information systems course. This junior college delivers a lot of students, mostly women, to surrounding corporations with a need for clerical and low-level computer workers. Keypunch is the lowest level of computer work, rivaling the assembly line in its brain-numbing routine.

In the room next to the women keypunch students, a computer programmer stops for a moment, smiles, then looks solemn. I don't talk to him much, but later a friend, a union activist at the college, tells me a story about programmers. Most move frequently from job to job, since their skills are in high demand. Some are active in the faculty-staff union, which is auditing the financial records of the college in an attempt to prove that the administrators and not the workers are responsible for a serious budget crisis. Some programmers know that the computer records have been deliberately altered to obscure illegal administrative expenses. They know how to help open the books, and they know the risks involved. This may or may not be a true story or a lesson in resistance.

A businessman holds a plastic schoolhouse, a funnel full of figurines, and a good cigar in front of one of the many computer firms in this region. The streets are named for famous scientists, inventors and industrialists. Even maps celebrate the fusion of organized science and big business. One can stand at the intersection of Dupont and Teller and think, or not, about the march from gunpowder to the hydrogen bomb.

FOT. 12 ALLAN SEKULA, SCHOOL IS A FACTORY, 1978-80, [80] FOT. 13 ALLAN SEKULA, SCHOOL IS A FACTORY, 1978-80,[81]

[80] ŹRÓDŁO: HTTPS://MONOSKOP.ORG/IMAGES/4/4D/SEKULA_ALLAN_SCHOOL_IS_A_FACTORY_1978-80.PDF, 14.06.2020

[81] **ŹRÓDŁO: HTTPS://MONOSKOP.ORG/IMAGES/4/4D/SEKULA_ALLAN_SCHOOL_IS_A_FACTORY_1978-80.PDF, 14.06.2020**

Podle Sekuly jsou občané formováni tak, aby se podřídili pravidlům, akceptovali své životní podmínky a zapadali do amerického sociálního systému. Škola segreguje společnost z hlediska třídy, rasy nebo pohlaví a pouze tímto zvětšuje problém sociální stratifikace. Reprodukuje identické jednotky, které Sekula znázorňuje na fotografiích pomocí trychtýře, jenž slouží jakoby základ školní budovy. Tyto obrázky ukazují byrokratické a politické zásady, z nichž americký vzdělávací systém vychází.

V eseji, jenž je součástí celého projektu, poukazuje na to, že škola a média mají plnou moc, srovnatelnou s mocí církve v minulosti. Tento systém přesouvá zodpovědnost za neúspěchy žáků na jejich vlastní nedostatky, i když ve skutečnosti jsou tyto neúspěchy způsobeny špatným řízením vzdělávácího systému. Ten má jurisdikci nad obsahem učebních osnov a může do nich libovolně zahrnout to, co je podstatné z hlediska rozhodujících jednotek.

Role učitele a televizního moderátora jsou podobné. Analogii lze vidět také v postoji žáka a televizního diváka, kteří dané informace pokorně a pasivně přijímají. Učitel a televizní moderátor udávají jednotlivcům ten správný směr a očekávají od nich podřízení a poslušnost.

Ze Sekulových studentů se v budoucnu stanou především pracovníci s nízkou kvalifikací v technickém sektoru, službách nebo administrativě. Sociální rozdělení a třídní segregace znemožňují realizaci odlišné kariérní cesty. Instituce školy je byrokratická a brání rozvoji kreativity. Obraz vzdělávacího systému byl inspirován autorovými zkušenostmi získanými na umělecké škole.[82]

První publikace projektu byla zveřejněna v roku 1984 a tvořilo ji 19 fotografií s titulky uspořádaných do diptychů. Tyto fotografie popisují školu jako továrnu, která přijímá suroviny, a ty pak přeměňuje ve výrobky.

Tento pojem začal fungovat již na začátku XX století. Profesor Ellwood P. Cubberley ze Stanfordské univerzity hovořil o škole, která je jako továrna, která odpovídá potřebám trhu a vyrábí na míru šité jednotky. Tato školní teorie byla zpočátku chválena a použita školními reformátory jako obraz budoucnosti dobré školy, připravující své žáky ke vstupu na trh práce. Ale postupem času se myšlenka školy jako továrny úplně změnila a začala mít pejorativní

[82] Webová stránka: http://www.thevolta.org/ewc65-eshockley-p1.html, přístup k 16.07.2020 r.

význam – jako obvinění proti veřejným školám. Tato metafora slouží jak zájmům jejich příznivců, tak i odpůrců.[83]

Projekt Allana Sekuly začíná grafikou obsahující schéma vzdělávání rozdělené do typů škol. Budoucí zaměstnání je podmíněné správným výběrem typu školy – pouze dobrá univerzita umožní získání slušné práce.[84] Rasismus a sexismus brání africkým Američanům a ženám v dosažení vrcholu žebříčku kariéry. Tento svět je vytvořen pro bílé muže, kteří pocházejí z bohatých rodin, jež si mohou dovolit zajistit svým dětem odpovídající vzdělání. Sociální postavení často nezávisí na talentu nebo dovednostech. Sekula na jednotlivých fotografiích umisťuje krátké povídky související s problémy vzdělávání nebo zaměstnání. Popisuje problém úzkosti při hledání zaměstnání. Přes účast v rozvojových aktivitách (kurzy, školení), které by měly usnadnit nalezení práce, většina lidí nikdy nedokáže najít trvalé zaměstnání.

Sekula fotografuje studenty a stážisty na pracovištích. Poté tyto portréty postaví do prostředí prázdných parkovišť, továren a nákupních center, ve kterých budou portrétované osoby pracovat Další diptych ukazuje portrét usmívajícího se informatika s tmavou pletí, postavený vedle dlaní podnikatele držícího doutník před továrnou na počítače. Programátoři se díky nabytým dovednostem dokázali vloupat do počítačového systému společnosti a zkontrolovat tok peněz.

Podobná situace, ve které administrativa okrádá veřejnou školu, je zobrazena ve filmu „Špatné vzdělávání“ od Cory Finleyové, který vypráví příběh podle skutečných událostí. Přivolává největší finanční skandál v historii amerického vzdělávání a ukazuje slabiny tohoto systému. Školní inspektor, i když se zdál být velmi užitečnou osobou, která se o každého zajímala a podporovala studenty, žil dvojí život. Spolu se svou sekretářkou nezákonně stáhli

[83] Webová stránka: https://larrycuban.wordpress.com/2014/05/08/schools-as-factories-metaphors-that-stick/, přístup k 16.07.2020 r.
[84] Webová stránka: https://www.frac-centre.fr/_en/art-and-architecture-collection/sekula-allan/school-a-factory-317.html?authID=174&ensembleID=578, přístup k 16.07.2020 r.

10 milionů dolarů ze školního rozpočtu. Nebýt zvídavé školačky, tento podvod by nebyl nikdy odhalen.

Na následujících fotografiích Allan Sekula ukazuje disonanci vzdělavacího systému v té době: studenti, kteří navštěvují dobrovolný kurz matematiky, i přes své nadání a dovednosti kvůli *social chalenging* – tj. omezení týkajícímu se rozdělení společnosti na pevné třídy – nikdy nebudou moci udělat kariéru jako vědci nebo inženýři. Budoucí pracoviště určené členům této konkrétní třídy je symbolizováno fotografií konstrukce charakteristické pro Sekulu – školy založené na trychtýři s nákupním centrem v pozadí.

A film critic drives a cab in New York City. He was a working-class kid who managed to attend the creative writing program of an elite university. Since his writing tends to deal with the politics and ideology of Hollywood movies, he's not well paid for his efforts, and publishes in a collectively edited film journal.

FOT. 14 ALLAN SEKULA, SCHOOL IS A FACTORY, 1978-80[85]

Portrét muže v taxíku skrývá příběh filmového kritika, který ukončil prestižní univerzitu, ale témata politiky nebo ideologie hollywoodských filmů, o nichž diskutuje ve svých recenzích, mu zablokovala možnost další práce v jeho oboru, takže si musí přivydělavat

[85] , ZDROJ; HTTPS://MONOSKOP.ORG/IMAGES/4/4D/SEKULA_ALLAN_SCHOOL_IS_A_FACTORY_1978-80.PDF, 14.06.2020

jako řidič taxíku. Podobný osud postihl umělkyni, která pracovala jako úřednice. Po první samostatné výstavě zmizela ze světa umění.

This photograph was taken at a Hilton Hotel in Los Angeles. An avant-garde artist and tenured professor at a university in Southern California interviews a less well-known artist for a teaching position. Since she's female and Hispanic, the mere fact of the interview satisfies affirmative action requirements. She doesn't get the job.

FOT. 42 ALLAN FOT. SEKULA, SCHOOL IS A FACTORY, 1978-80[86]

Autor končí projekt fotografií pořízenou během pracovního pohovoru. Žena nedostane práci kvůli jejím španělským kořenům, ale už samotné pozvání na pohovor je její úspěch.

[86]ZDROJ: HTTPS://MONOSKOP.ORG/IMAGES/4/4D/SEKULA_ALLAN_SCHOOL_IS_A_FACTORY_1978-80.PDF, 14.06.2020

Nakonec je ukázána budova představenstva společnosti, která je rozbíjena kladivem. Jednotlivé příklady ukazují rozdílný osud jednotlivců obvykle utlačovaných institucionalizmem.

5.6 Vanessa Winship - *Sweet Nothings*

FOT. 15 VANESSA WINSHIP, *SWEET NOTHINGS*, [87]

FOT. 16 VANESSA WINSHIP, SWEET NOTHINGS, [88]

Vanessa Winship se narodila v roce 1960 ve Velké Británii. Studovala na Polytechnic of Central London. Žila v Turecku, Velké Británii a Spojených státech. Byla první ženou, která získala ocenění od Nadace Henri Cartier-Bressona.

Na fotografii jsou dvě dívky, vypadající jako dvě sochy, s výrazem strachu ve tvářích, jako figurky se skleněnýma očima, v téměř totožných kostýmech. I když fotografie byla pořízena v roce 2007, jsou jako cesta zpět do dávné minulosti. Je těžké uvěřit, že teprve

[87] ZDROJ; https://www.lensculture.com/articles/vanessa-winship-sweet-nothings-schoolgirls-from-the-borderlands-of-eastern-anatolia, 17.06.2020
[88] ZDROJ; HTTPS://WWW.LENSCULTURE.COM/ARTICLES/VANESSA-WINSHIP-SWEET-NOTHINGS-SCHOOLGIRLS-FROM-THE-BORDERLANDS-OF-EASTERN-ANATOLIA, 17.06.2020

nedávno je vzdělávání pro dívky na východní hranici Turecka dostupné. Je to jako portrét generací. *Vždy modrá, v každé vesnici a městě, byla uniforma, symbol tureckého státu*[89]. Jediné, co dívky odlišuje od sebe, jsou detaily, jako je výšivka na uniformách nebo límcích. Obraz nevinnosti, lehkosti a bezbrannosti.

Fotografie jsou pořizovány téměř identickým, dokonce typologickým způsobem, a zdánlivě jsou si velmi podobné. Krása je však v detailech, drobnostech, které portrétovaným dívkám dodávají individualitu. Winship fotografuje velkoformátovým fotoaparátem s černobílým negativem. Díky tomu snímky získávájí jedinečný nádech neskutečnosti hrdinů. Schéma zůstává stejné – jedná se o portrét postavy s pozadím, které je variabilní. Může to být prostor ve třídě, prázdná, ošuntělá zeď nebo prostředí kolem školy. Bez ohledu na pozadí, mladé dívky v uniformě vždy přitahují pozornost.

Projekt byl uzavřen do podoby malé knihy, díky které získáváme intimitu při prohlížení jednotlivých fotografií. Kniha byla publikována nakladatelstvím Images En Maneuvers v roce 2008.

[89] Webová stránka: http://www.foto8.com/live/vanessa-winship-sweet-nothings/, přístup k 16.07.2020 r.

FOT. 17 VANESSA WINSHIP, GEORGIA, SCHOOLCHILDREN, [90]

Vanessa Winship vytvořila také druhý projekt, ve kterém fotografovala žáky z Gruzie, ale ten vyvolává odlišné emoce. Má zcela odlišný charakter a je to příběh, který se zaměřuje na pozitivní aspekty školy. Dětské oděvy již nejsou uniformy. Děti jsou oblečeny do svých slavnostních nebo oblíbených šatů. Projekt lze číst více jako dokument o módě současné vyobrazeným hrdinům než jako nadčasový obraz nevinného školáka. Přestože je způsob

[90] ZDROJ; https://www.agencevu.com/stories/index.php?id=1228&p=148

fotografování totožný, místo, kde byly fotografie pořízeny, je diametrálně odlišné. Fotografie byly pořízeny v roce 2011, a škola je novějším zařízením. Zobrazené děti si navzájem nejsou podobné. Na rozdíl od dříve portretovaných dívek, které byly standardizovány svým oblečením, mají tyto děti individuální vlastnosti. Výraz jejich obličejů a pózy jsou zcela odlišné. Jsou daleko smělejší, někdy se usmívají. Vypadají mnohem otevřeněji a odvážněji, nebojí se, co asi ukáže řeč jejich těl. Turecké dívky jsou inertní, nic nepředstírají, jsou zároveň jakoby průhledné a ve své póze působí na člověka tak, jako by byly doopravdy z kamene.

5.7 Steve McQueen - *Year 3*

FOT. 18 STEVE MCQUEEN, *YEAR 3*, [91]

Steve McQueen se narodil v roce 1969 v Londýně a je absolventem Chelsea School of Art a Goldsmith College v Londýně. Je známý především jako režisér a scenárista, ale pracuje také v oblasti fotografie a sochařství.

V všech školách Londýna fotgrafoval žáky třetích tříd. Celkově 76 000 portrétů školáků lze považovat za portrét cele generace. Spojení dětí v národní sbírce. Jednoduché, obyčejné portréty byly vystavovány v londýnské Tate Modern Gallery v podobě malých fotografií, ale jsou k vidění také zvětšené na mnoha veřejných místech. McQueen ukazuje různé školy, a díky tomu je možné si všimnout patrných rozdílů, specifičnosti třídy nebo stupně disciplíny.

[91] ZDROJ; https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/steve-mcqueen-year-3, 14.06.2020

Instalace, kde jsou od podlahy ke stropu vidět malé školní portréty orámované do stejných rámečků. Fotografie z minulosti a budoucnosti. Pravidelné v jejich rozvržení a formátu, identické snímky, pokračování do nekonečna. Divák dokáže pozorně pozorovat pouze ty, které jsou na úrovni jeho očí, ty ve vyšších částech tvoří pouze barevný vzor. Děti jsou umístěny symetricky kolem svých učitelů, barvy uniforem vytvářejí kompozice postav. Zdánlivě identické, po podrobném zkoumání, se od sebe zcela liší.

FOT. 19 DOKUMENTACE VÝSTAVY, STEVE MCQUEEN, YEAR 3, [92]

V městském prostředí byly umístěny do jiného kontextu. Projekt se stal anonymním – příjemce neměl informace o tom, kdo nebo za jakým účelem instalaci vytvořil. Měl možnost podívat se na práci skrze prizma sebe jako žáka. Každý má takovou fotografii a má s ní spojené nějaké vzpomínky. Emoce související s takovým to portrétem a jeho podtextem jsem již

[92] ZDROJ; https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/nov/17/steve-mcqueen-year-3-tate-britain-review-leonardo-experience-a-masterpiece-national-gallery, 14.06.2020

popsala v předchozí kapitole, která byla věnována třídní fotografii, jež se obecně nepovažuje za umění.

FOT. 20 DOKUMENTACE VÝSTAVY , STEVE MCQUEEN, YEAR 3 [93]

Fotografie projektu *Year 3* pocházejí od fotografů najatých pro tuto práci, takže zde není důležitý samotný obrázek, ale hmotnost a rozmanitost. Jedná se o komunitní projekt a děti měly velkou radost z toho, že se mohly projektu účastnit a že mohly uvidět své portréty v muzeu. Je zde mnoho fotografií z výletů dětí po městě za účelem hledání jejich portrétů; jsou doprovázeny velkou radostí a hrdostí.

V tomto případě však byla hodnota instalace dána umístěním díla do muzea. Pravděpodobně velmi cennou zkušeností by bylo prozkoumání archivů společnosti Mayi, která již několik let vykonává komerční portréty Poláků po celem Polsku.[94]

[93] ZDROJ; https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/nov/17/steve-mcqueen-year-3-tate-britain-review-leonardo-experience-a-masterpiece-national-gallery, 14.06.2020
[94] Webová stránka, http://www.mawi.pl, 15.06.2020

Podobnou perspektivu, ale mnohem širší, si vzalo za cíl v Polsku Ministerstvo kultury a národního dědictví a vytvořilo velký, dokonce až propagandistický obraz celých škol zpívajících polskou hymnu v různě nainscenovaných situacích, s různým pozadím a národními atributy. Soutěž byla nazvána „K hymně“ a byla organizována u příležitosti 100. výročí nezávislosti polského statu. Byla rozdělena do dvou etap. V první měly školy zaznamenávat výkon hymny samy a v další fázi navštívili školy zaměstnanci ministerstva, aby tyto činnosti profesionálně dokumentovali. Autorka práce se chce zaměřit na amatérské nahrávky, pořizované obvykle učitely nebo ostatními zaměstnanci škol, kde lze pozorovat mnohem širší spektrum celé situace.

FOT. 49 SOUTĚŽ POLSKÉ PRIMÁRNÍ ŠKOLY „K HYMNU“, MĚSTO A KOMUNIKAČNÍ ÚŘAD V CHORZELU, [95]

[95] ZDROJ: HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=SDKSGOG4UPO&T=370S, 14.06.2020

FOT. 50 #DO HYMNU - SZKOŁA PODSTAWOWA W GROMNIKU, POGÓRZE24.PL, [96]

Nahrávky ukazují skupiny dětí, které společně zpívají národní hymnu. Na některých z nich byly postavy studentů uspořádány dokonale – obrovská lidská masa zapadající do geometrického systému, na jiných se lidé ztratili v kompaktní podobě čtverce. Někdy byly také používány státní symboly, jako například trička v národních barvách, která pak vytvoři velkou statní vlajku. Celkem byly vyhlášeny tři ročníky soutěže, měnilo se pouze jejích téma vždy související s oslavami nějakého výročí, například 15. výročí přistoupení Polska k Evropské unii nebo výročí bitvy u Varšavy, kdy se zpívala se píseň „První brigáda".

[96] ZDROJ: HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=XFSOQ8HXAYW&T=5S, 12.06.2020

6. Shrnutí:

Pro mnohé se fotografie stále jeví jako objektivní, protože dokumentuje realitu. Od tvůrčího procesu však nelze oddělit lidský faktor, který dává obrazu subjektivní rysy. Rozhodnutí, která přidávají individuální náhled, začínají okamžikem, kdy se vybere fotografovaný objekt a způsob pořízení snímku. Někdy se jedná o úmyslný předpoklad při tvorbě nebo samotném procesu úpravy fotografie, jindy se to stává při nepromyšleném, náhodném a spontánním procesu. Ve všech popisovaných projektech je zobrazována škola, ale pohled na toto téma se nikdy neopakuje, zdroj všech rozdílů je hlavně v původu a zkušenostech autora.

Ivars Gravlejs je student a ukazuje školu z tohoto pohledu, zatímco Chin-pao Chen jako učitel přistupuje ke studentům s porozuměním a jemností. Zieliński fotografuje cestu ke svým vzpomínkám. Z projektů Vanessy Winship a Michała Łuczaka vyzařuje exotická povaha fotografovaného místa. Jsou to cizinci, navštěvující dané místo se všemi zavazadly svých předchozích zkušeností a názorů, nikdy to není objektivní obrázek. Allan Sekula z velké části staví na Boudierově teorii školy jako továrny a tuto teorii ilustruje. A *Year 3* Steve'a McQueena je uhlíkovou kopií školních portrétů povýšených na úroveň umění.

Fotografie, jak se zdá, není ideálním prostředkem k nastínění skutečných problémů a výzev, kterým by mělo čelit vzdělávání a výchova dalších generací lidí. Lze ji spíše chápat jako zajímavou možnost, která dává příležitost ukázat různá hlediska, ale nemůže nahradit vědecký výzkum, texty, disertační práce nebo film. Je obtížné vybudovat mnohostranný příběh, který nebude pouze sbírkou vizuálně atraktivních (nebo nikoli) obrázků a subjektivním fragmentem autorova vnímáníra.

Prohlížení fotografií přináší zpětné vzpomínky a asociace, které nejsou vždy konzistentní s obrázem zaznamenaným na snímku. Toto tvrzení je v souladu s teorií punctum Rolanda Barthesa – pro různé lidi může mít stejná fotografie úplně jiný význam, oddělený od autorových záměrů, a vyvolávat tak různé asociace.

Škola čelí mnoha problémům, které jsou kvůli své složitosti často pro výzkum výzvou. Zcela jistě rychlé a špatně připravené reformy nezlepší situaci vzdělávácího systému v Polsku. V okamžiku jejich zavedení již neodpovídají současné situaci a reakce na tržní poptávku po adekvátně kvalifikovaných zaměstnancích je zpožděna. Reforma vzdělávání a její řádné řízení pouze zdánlivě umožňují vytvořit novou generaci, která bude odpovídat požadavkům trhu.

7. Soupis použité literatury

Lucyna Bojarska, *Od walenia po łapach do zmarszczenia brwi, czyli o środkach dyscyplinujących w szkole*, Warszawa 2009 ISBN 9788376014258

Michel Foucault, *Nadzorować i karać: narodziny więzienia,* Warszawa 1998, s. 170.

Ivars Gravlejs, *Early Works, MACK,* Londyn 2015

Sławomir Hinc, *Pierre Bourdieu o edukacji i społeczeństwie oraz reprodukcji kulturowej* Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 9-23, 2009,

Andzrzej Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1995, s. 51-58

Bolesław Kiernicki, Ład w szkole, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969, s.12, 50-55

Władysław Kopaliński, słownik wyrazów obcych, Warszawa 2007, s.

Aleksander Nalaskowski, Przestrzenie i miejsca szkoły, Kraków 2002, s. 15,17,36-39, 76

Wincenty Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny, 3.* vydání, Warszawa 2001, ISBN 8388149415, s. 383. ISBN 8388149415

Wincenty Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009. ISBN 978-83-89501-99-8

Aneta Pańtak, *Uwarunkowania ukrytego programu szkoły*, Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13, s. 101-114.

David Tuohy, *Dusza szkoły. O tym co sprzyja zmianie i rozwojowi*, Warszawa: PWN 2002, ISBN 8301136537, s. 71.

Janusz Włodarczyk, *Architektura Szkoły,* Arkady Warszawa, s. 105.

Krzysztof Zieliński, *Milenium School*, Dewi Lewis Publishing/ Centre of Contemporary Art Znaki Czasu, Bydgoszcz 2010, ISBN: 978-1-904567-77-4, 978-83-927311-5-3

Elektronické zdroje

https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-pyta-men-czy-prowadzi-ewaluacje-przebiegu-zdalnejedukacji-i-jakie-sa-jej-wyniki, přístup k 16.07.2020 r.

Edukacja cyfrowa w czasie pandemii. Raport z badań. Webová stránka: https://centrumcyfrowe.pl/edukacjazdalna/, přístup k 16.07.2020 r

https://www.sztucznainteligencja.org.pl/pandemia-w-szkole-lekcja-wykluczenia/, přístup k 16.07.2020 r.

https://historia.org.pl/2018/06/28/bialy-dom-na-ukrainie-historia-rodu-czarnomskich/, přístup 15.06.2020

http://www.co-mag.net/fr/2011/chinpao-chen/. Přístup k 16.07.2020 r.

http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html Přístup k 16.07.2020 r.

https://tcaaarchive.org/artwork/7716/. Přístup k 16.07.2020 r.

https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/nov/17/steve-mcqueen-year-3-tate-britain-review-leonardoexperience-a-masterpiece-national-gallery, přístup k 14.06.2020

http://www.mawi.pl, přístup k 15.06.2020

https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/nov/17/steve-mcqueen-year-3-tate-britain-review-leonardoexperience-a-masterpiece-national-gallery, přístup k 14.06.2020

https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/steve-mcqueen-year-3, přístup k 14.06.2020

https://www.agencevu.com/stories/index.php?id=1228&p=148, přístup k 20.06.2020

http://www.foto8.com/live/vanessa-winship-sweet-nothings/, přístup k 16.07.2020

https://www.lensculture.com/articles/vanessa-winship-sweet-nothings-schoolgirls-from-the-borderlands-ofeastern-anatolia, přístup k 17.06.2020

HTTPS://WWW.LENSCULTURE.COM/ARTICLES/VANESSA-WINSHIP-SWEET-NOTHINGSSCHOOLGIRLS-FROM-THE-BORDERLANDS-OF-EASTERN-ANATOLIA, přístup k 17.06.2020

HTTPS://MONOSKOP.ORG/IMAGES/4/4D/SEKULA_ALLAN_SCHOOL_IS_A_FACTORY_1978-80.PDF, přístup k 14.06.2020

https://tcaaarchive.org/artwork/7716/. Přístup k 16.07.2020 r

http://www.chinpaochen.com/circumgyration_es.html, Přístup k 16.06.2020 r.

HTTPS://WWW.NEWSWEEK.PL/BIALY-DOM/J4YM2V7, Přístup k 16.06.2020 r.

https://historia.org.pl/2018/06/28/bialy-dom-na-ukrainie-historia-rodu-czarnomskich/, přístup k 15.06.2020

8. Jmenný rejstřík

Pierre Bourdieu, s. 11

Chin-pao Chen, 56-60, 78

Cory Finley, s. 65

Michel Foucault, s. 29

Ivas Gravlejs, s. 36-43

Philip W. Jackson, s. 14

Andrzej Janowski, s.14

Bogusław Kiernicki, s. 31-32

Michał Łuczak, s. 21, 51-55

Steve McQueen, s. 72-74

Aleksander Nalaskowski, s. 17-30

Justyna Nowotniak, s. 31

Wincent Okoń, s. 16

Allan Sekula, s. 61-67

David Tuohy, s. 9

Vanessa Winship, s. 68-71

Krzysztof Zieliński, s. 45-50

